

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

KREATIVNÍ POJETÍ POSLECHU HUDBY VE ŠKOLE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lucie Kroupová

Učitelství pro SŠ, obor Hudební výchova a Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 26. dubna 2023

.....
vlastnoruční podpis

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce, doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc., za její pomoc, ochotu, trpělivost a konzultace. Také své rodině a všem přátelům, kteří mě při vytváření této práce podpořili.

OBSAH

Úvod.....	3
1 Psychologická východiska vnímání hudby ve škole.....	5
1.1 Teorie slyšení a frekvenční analýza.....	6
1.2 Činitelé ovlivňující hudební vnímání.....	7
1.3 Hudba jako znakový systém.....	7
1.4 Znak tvořivosti ve spojení s vnímáním hudby.....	9
2 Hudební vývoj pubescence a osobnost učitele.....	12
2.1 Osobnost vnímatele.....	14
2.2 Osobnost učitele z pohledu didaktiky.....	17
3 Poslech hudby a jeho metody.....	20
3.1 Práce s poslechovou skladbou na 2. stupni základní školy.....	21
3.1.1 Fáze poslechu hudby.....	23
3.1.2 Analýza hudebního díla jako prostředek chápání a estetického prožívání hudby ve škole.....	25
3.2 Tvořivý poslech.....	29
3.3 Hudba jako rozhovor – tvořivá poslechová aktivita.....	30
3.4 Transdisciplinární didaktika.....	34
4 Praktická část - didaktické přípravy na vyučování.....	38
4.1 Kreativně-pracovní poslech hudby a imitace zvuků vody (model výukové jednotky v 8. ročníku).....	39
4.1.1 Úvodní část.....	40
4.1.2 Hlavní část.....	40
4.1.3 Závěrečná část.....	42
4.1.4 Reflexe.....	42
4.2 Poslechové činnosti s prvky tvořivosti při didaktické analýze skladby (model výukové jednotky v 7. ročníku ZŠ).....	43
4.2.1 Úvodní část.....	44
4.2.2 Hlavní část.....	45
4.2.3 Závěrečná část.....	47
4.2.4 Reflexe.....	47
4.3 Hra na metalofony a hudební kvíz (model výukové jednotky v 8. ročníku ZŠ).....	48
4.3.1 Úvodní část.....	49
4.3.2 Hlavní část.....	50
4.3.3 Závěrečná část.....	52
4.3.4 Reflexe.....	52

4.4 Práce s textem poslechové skladby a kreativní hra na boomwhackers (model výukové jednotky jednotky v 9. ročníku ZŠ).....	54
4.4.1 Úvodní část.....	55
4.4.2 Hlavní část.....	55
4.4.3 Závěrečná část.....	58
4.4.4 Reflexe.....	58
Závěr.....	60
Resumé.....	62
Summary.....	63
Seznam literatury a zdrojů.....	64
Přílohy.....	I

ÚVOD

Cílem této práce je ukázat možnosti poslechu hudby na základní škole, jak ji lze vnímat a prožívat, poznávat hudební řeč – co a jakými prostředky hudba sděluje. Co vše můžeme při poslechu sledovat. Jak lze kreativním způsobem interpretovat poslech hudby. Podle požadavků rámcových vzdělávacích programů i didaktiky poslechových činností žáci při poslechu nejen poznávají systematiku hudby a pronikají do uměleckých záměrů a kompozičních postupů skladatelů, ale zároveň si také zkusí podobné skladatelské techniky napodobit, třeba hrou nebo různými tvořivými postupy.

V souladu se svým studijním zaměřením se budu věnovat poslechu hudby na 2. stupni základní školy, kde poslech hudby, vzhledem k mentální vyspělosti žáků, již nabývá značné důležitosti i možností. Hudební výchova na druhém stupni základní školy má být mimo jiné i předmětem odpočinkový a kreativním. Má pomoci dětem se uvolnit a rozvíjet jejich přednosti a kreativitu. Tyto přednosti se mohou týkat jak samotné hudby, tak i dramatické výchovy, pohybu nebo literárně jazykové výchovy. Hudební výchova nemá být pro děti stresující, že neumí zpívat nebo nemají rytmus. Nemůžeme je za to hodnotit horší známkou. Můžeme jim ukázat, jak lze využít pouhý poslech hudby, se kterým dál můžeme pracovat a tvořit zajímavé věci. Tvořit děti mohou individuálně nebo skupinově.

Důležitou částí této práce je ukázat na konkrétních příkladech ze školní praxe, jak při kreativním poslechu mohou vznikat různé asociace a emoce, které jsou u každého člověka individuální a také, co jsou tvořivé prvky v hudebním vnímání. Tvůrčí prvky, jež vnímáme, objevují zážitky shodné v hudbě i v lidské činnosti a mohou přispět k sebepoznání jedince, *emocionálním reakcím*, nebo již zmíněným *asociačním procesům*. Kreativními prvky dále mohou být *tvarové tendence*, které směřují k úplnosti a dokončenosti hudebního útvaru. *Prvky invence a změny* vznikají například při střídání rytmu, změně tóniny, dynamiky, a tak podporují vznik emocí. *Stav snění a rozehrání fantazie* podporuje smyslové asociace a podněcuje posluchače k vytváření si fantazijních představ a obrazů. Nejdůležitější je v hudbě *efekt prožitku*, která vzniká jako sled dílčích zážitků, jež jsou v hudbě spojené.

Současná realizace poslechu hudby na druhém stupni základní školy vykazuje řadu nedostatků. F. Sedlák ve své *Didaktice* upozorňuje na to, že poslech hudby ve škole je často považován za činnost s nižší úrovní aktivity, a proto jej někteří učitelé zanedbávají nebo nahrazují jinými hudebními činnostmi. Podmínky pro kvalitní poslech hudby jsou také

---

ztížené tím, že některé školy nejsou dostatečně technicky vybavené, nedisponují speciálními třídami pro hudební výchovu. Také klavíry nejsou vždy ve školách v dobrém stavu a někde nejsou vůbec. Ne všechny základní školy jsou dostatečně vybaveny dětskými hudebními nástroji (Orffovými nástroji), které lze využít jako aktivizující prostředek při poslechu hudby. Dalším problémem může být způsob prezentace hudebního díla např. memorování či zkoušení a známkování žáků. V metodice se často setkáváme se stereotypem, kdy učitel několika větami uvede skladbu, životopisné údaje o skladateli a vyzve žáky k tomu, aby pozorně poslouchali. Když skladba skončí, učitel se jen žáků zeptá, jak se jim hudba líbila a takto obyčejně končí práce s poslechovou skladbou. Estetický prožitek má procesuální charakter a nevytvoří se hned po prvním poslechu, a proto je třeba, aby skladba byla opakována v určitých časových intervalech.¹

Ve své práci budu hledat efektivní postupy, jak vést žáky 2. stupně ZŠ k aktivnímu poslechu prostřednictvím percepčních činností. Ověřím si možnosti tvořivého přístupu k poslechu hudby, kdy na základě analýzy odborné pedagogické a psychologické literatury a také své dosavadní pedagogické praxe navrhnu několik modelů vyučovacích jednotek hudební výchovy, zaměřené na aktivní a tvořivý poslech.

---

¹ SEDLÁK, F., SIEBR, R. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 1988. S. 238-253.

---

1 PSYCHOLOGICKÁ VÝCHODISKA VNÍMÁNÍ HUDBY VE ŠKOLE

V této kapitole objasním některá psychologická východiska procesu vnímání hudby u žáka staršího školního věku. Nastíním podmínky aktivního vnímání na straně vnímatele. Objasním možnosti tvořivého poslechu a budu hledat didaktické postupy, vedoucí k tvořivému poslechu.

Hudba, jež působí na psychický stav člověka, bývá často označována nepřesně. Pro upřesnění je třeba objasnit základní pojmy, kterými bývá vnímání hudby označováno: používají se pojmy **recepce**, **percepce**, **apercepce**. **Recepce** v hudbě označuje celkový příjem hudby, jež působí na lidskou psychiku. Druhý pojem **percepce** vyjadřuje proces vnímání hudby v psychologickém pojetí. Je to příjem základních informací bez hlubšího pochopení, jen jako prosté vnímání. **Apercepce** je vyšší forma vnímání, kde dochází k myšlenkovému zpracovávání informací a určitému stupni porozumění základním rytmicko-melodickým a harmonickým charakteristikám (hudebně vyjadřovacím prostředkům) přijímaného díla. V aperpenci je hudba zpracována smysly na vyšší psychické úrovni. Vnímátel vstupuje do jejího obsahu, prožívá jej a hodnotí pomocí svých předchozích hudebních zkušeností. Využívá svou předchozí zkušenost ve vztahu k hudbě, chápe ji.

Vnímání hudby převážně zprostředkovává sluchový analyzátor, ke kterému patří sluchový orgán, nervová dráha a náležitý úsek mozkové kůry ve spánkovém laloku v levé hemisféře. Neurofyziologie vnímání hudby je opřena o mnoho pokusů, jež nám prokazují materiální podklad psychických procesů, které jsou výsledkem mozkových struktur a jejich funkcí. Též byly zaznamenány elektrické mozkové potenciály, jež prováděly prožívání a vnímání hudby. Hudba má také vliv na vegetativní nervový systém, např. změny dechové frekvence a tepu, cévního napětí, kožního odporu atd. Tyto reakce však nezaznamenávají kvalitu a obsah hudebního vnímání. Směr od neurofyziologických reakcí k hudebnímu prožívání se pořád zatím nepovedlo probádat, ale i tak mají některé tyto poznatky o mozku důležitý obsah pro psychologii hudebního vnímání, obzvláště pro teorii, jež se týká estetických citů, motivace a chápání hudby. *„Ukazují přesvědčivě na důležitost dlouho experimentálně zanedbávané oblasti podkorových orgánů (vývojově „starých“ částí mozku) a jejich funkcí: retikulární formace mozkového kmene, která je spojena s činností thalamu, hypothalamu a s tzv. limbickým systémem. Retikulární formace, jež je schopna udržovat pozornost vnímatele a hladinu aktivity jeho vědomí, ovlivňuje i funkci sluchového centra*

---

v mozkové kůře a umožňuje výběrové hudební vnímání. Limbické útvary řídí zase hypothalamus, který má důležitou úlohu v činnosti vegetativního nervstva.”²

1.1 TEORIE SLYŠENÍ A FREKVENČNÍ ANALÝZA

Nejnámější a nejvíce uznávaná z teorií hudebního slyšení je Helmholtzova rezonanční teorie, zvaná „harfová“. Podle této teorie je pro vnímání tónových výšek rozhodující Cortiho orgán, což je soustava vláček různé délky umístěná v hlemýždi vnitřního ucha a ponořená do tekutiny (perilymfa), jíž je hlemýžď naplněn. Přichází-li z vnějšího prostředí zvukový podnět, rozkmitá se příslušnou frekvencí i tekutina v hlemýždi, od níž se pak rezonancí rozechvěje příslušné vláček, na tuto frekvenci naladěné (efekt „harfy“). Na každé vláček je napojen nerv, který přeneše vzruch do příslušného centra v mozkové kůře. Kromě tohoto mechanického frekvenčního systému se zároveň uplatňuje ještě princip hydraulický, kdy se uplatní i tlak v tekutině. Ve výsledném sluchovém vjemu se pak počítá dvojí analýza – jednak analýza centrální, ve sluchovém centru mozkové kůry, a jednak analýza periferní, probíhající v analyzátoru (uchu). Hlemýžď je nezbytnou částí vnitřního ucha. Dochází v něm k přeměně zvukových impulsů na nervové vzruchy, ty pak dále vedou do centrální nervové soustavy.³ Pronikne-li do tekutiny v hlemýždi pouze jeden čistý tón, tak dojde k rozechvění sluchového ústrojí přímo v tom místě, jež je na něj laděno. Vstupuje-li do vnitřního ucha více tónů najednou (akord), každý z nich rozechvěje určité místo. V hlemýždi se realizuje rozložení složených tónů na jednotlivé díly, harmonické tóny. Do centrální sluchové oblasti vedou určitá nervová vlákna z hlemýždě, jež obstarávají počitek výšky a barvy hudby.

Helmholtzovou teorií je v současné době uznávána mechanická rezonance tónů v hlemýždi a rozložení vysokých a hlubokých tónů. Tyto předpoklady potvrdil G. Békésy na svých pokusech a další fyziologové. G. Békésy se svou „*místní teorií*“, kde vysvětloval rozpoznání výšky tónů, dostal Nobelovu cenu v roce 1961. Impuls zvuku na bazilární membráně hýbající se vlnu, jež dále narůstá a v jistém úseku je na vrcholu a pak opět klesá.

---

² SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 202-205.

³ Tamtéž. S. 204.

Na místě vrcholu vlny se nejvíce podráždí místní vláskové buňky. Vrchol se nalézá na začátku nebo na konci hlemýždě. Záleží na frekvenci zvuku.⁴

1.2 ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ HUDEBNÍ VNÍMÁNÍ

Proces vnímání hudby, který se odehrává v psychice člověka, jež hudbu přijímá, není přímý a ovlivňují ho především hudební dílo, osobnost vnímajícího jedince a jeho odezva na hudbu a dále aktivní hudební vnímání.

Důležitým rysem vnímání **hudebního díla** je jeho předmětnost. Činnosti v percepci se pojí s daným hudebním dílem, kdy charakter a struktura hudebních vjemů působí na výstavbu tohoto díla. Příjemce získá percepční zkušenost v průběhu každodenního vnímání, které mu přinese důležité a nezbytné informace o jevech z okolního světa. U aktivního vnímání nám jde především o prožitek jiného smyslu, kdy se vnímání opírá o znakový systém, který aktivuje kognitivní a citové pochody, jež realizují určitou lidskou komunikaci a mají schopnost vytvářet hudební výstavbu, odhalující krásu, etické a citové bohatství, které je obsaženo v hudbě. Příjemce je tak „vytržen“ ze spěchu každodenního života a dochází k odreagování od reality, navozuje se pocit uvolnění, naladění a vnitřní očisty. Pouto k vnímanému hudebnímu dílu se zvyšuje, mezitím při běžném vnímání je povzbuzována racionální oblast vnímajícího. Obsah i význam díla, jeho forma a výstavba, mají vliv na průběh a činnost hudebního vnímání. Navozují nám otázky: proč a čím dílo na nás tak působí. Hudební dílo můžeme považovat za uskutečněný úspěch a záměr v uměleckém procesu, který je řízený osobností skladatele, jehož podkladem je hudebně umělecká spojitost s realitou.

1.3 HUDBA JAKO ZNAKOVÝ SYSTÉM

Jako nový obor muzikologie vznikla hudební sémiotika, jež přináší odlišný pohled na tradiční myšlenky v hudební estetice. Z pohledu sémiotiky⁵ je hudba specifický systém sdělování a znaků, jež je odlišný od jazyka, jímž se dorozumíváme. V současnosti sémiotika objasňuje opodstatnění znaků a jejich systémů v odlišných odvětvích umění. Hudební

---

⁴ FRANĚK, M. *Hudební psychologie*. 2005. S. 23-24.

⁵ Sémiotika je obecná věda o znacích a znakových systémech. Sémantika pojednává o znaku a jeho vztahu k významu. Spolu se syntaktikou a pragmatikou se týká složky sémiotiky.

---

sémiotika užívá pojmy např.: znak, hudební komunikace, paradigma, syntagma, prezentace atd.⁶

Znak je podstatou dané věci, která ve vědomí u jednoho člověka zastupuje něco jiného než sebe samého, neboli jev, jež referuje k něčemu jinému, než je sám. Znak je tedy jak materiální (zvukový), tak i ve významu, který zprostředkovává spojitost ke světu. Pochopení významu znaku, který nám vyjadřuje, závisí na předpokladech posluchače, určitých podmínkách percepce a na tom, zda posluchač dokáže provést rekonstrukci daného díla. „*I když problém v podstatě redukuje na vazbu hudební dílo – posluchač, je třeba mít neustále na zřeteli, že se jedná o složitý víceúrovňový sociálně kulturní a individuálně psychický proces v komunikačních vazbách tvůrce díla – dílo – interpret – posluchač.*”⁷ Znaky nám pomocí uměleckého díla umožní specifickou lidskou komunikaci, protože se chovají jako faktory psychologické regulace vnímání a způsobují ve vědomí posluchače asociace, jež propojují hudební skladbu s určitým obsahem.

Ch. S. Peirce, jeden z nejvýznamnějších amerických filosofů, zakladatel pragmatismu a moderní sémiotiky, rozděluje znaky na tři primární kategorie. V hudbě pak bývají interpretovány jako:

- *ikona* = podoba vlastností hudby (zvukomalba, práce s příznačnými motivy)
- *index* = souvislost, která má příčinu (tónové výšky, vzestup a sestup melodie, pravidelnost rytmu, konsonance, která vzbuzuje pocit klidu, naopak disonance navozuje vzrušení)
- *symbol* = určitá struktura hudby, která u posluchače navodí představu životní situace, na základě jeho předchozích zkušeností (fanfára symbolizuje slavnost, chorál víru, hymna je symbolem státu apod.)

V. Drábek uvádí, že v hudebním díle komunikuje znak významotvorně a nemá snahu o úplné napodobení skutečnosti, ale především tvoří jistý významový interval, jež nám dává problematický pohled na skutečnost a nutí posluchače, aby se s ní nově vyrovnával. Dochází k úmyslnému napětí mezi tím, co se posluchači zobrazuje a jak se mu to zobrazuje. Důležitou složkou významové roviny hudebního díla je kromě záměru autora i osobnost posluchače a jeho předchozí zkušenosti (zda zná historické a kulturní souvislosti vzniku díla). Místo běžného pojmu sdělnost hudby se začíná používat termín *komunikovatelnost* kvůli tomu, že

---

⁶ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 245-247.

⁷ Tamtéž. S. 247.

---

vlastností díla není jen jeho srozumitelnost, ale i to, jak funguje vztah mezi dílem a posluchačem.⁸

Abychom pochopili kognitivní pochody, které nastávají při poslechu hudby, je nosná teorie *polaritní vazby paradigma-syntagma*. **Paradigma** lze nazvat též jako kód, který vzniká ustálením, fixací nebo výběrem podstatných momentů, jež se opětovně nacházejí v syntagmatických aktech. To znamená strukturálně uzavřené spojení dvou nebo více hudebních elementů, které sdělují určitý význam. Paradigmatem v hudbě mohou být vlastnosti tónů, znaky výrazových prostředků, vedení hlasů, tvorba melodie apod.

Přístupem sémanticko-syntaktickým jsou označovány vztahy skladebních prvků. Aktivním vnímáním hudebního díla posluchač zaznamenává nejen strukturu dané skladby, ale více či méně si všímá syntakticko-sémantických charakteristik žánrů, stylů a dalších rysů hudby. Hudební dílo nám vždy odráží určitou dobu, kterou můžeme zařadit do historické etapy. Jeho podoba je ovlivňována estetickými normami a požadavky dané doby. Hudba má různé podoby a je nezbytné ji chápat jako linii jednotlivých paradigmat, jež je zapotřebí znát, aby byl posluchač schopný hudbě porozumět a přijmout to, co nám hudba sděluje. Pro člověka to má význam takový, že již musí mít poslechovou průpravu (hudba baroka se liší od hudby v době romantismu, umělejší se liší od neumělejší).⁹

Od absolventa základní školy bychom měli očekávat, že se dokáže orientovat v proudu znějící hudby a vnímat výrazové prostředky. Také by měl navíc dokázat rozpoznat charakteristické sémantické prvky, porozumět jejich významu v hudbě. Dále by měl zařadit hudbu na základě analýzy do správného stylového období a komparovat ji z hlediska slohové a stylové příslušnosti s dalšími skladbami.¹⁰ (Podrobněji se tomuto budu věnovat v kap. 3)

---

⁸ DRÁBEK, V. *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. 1995. S. 148.

⁹ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 247-249.

¹⁰ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2023-04-13], str. 91. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021-s-vyznaceny-mi-zmenami.pdf>

1.4 ZNAKY TVOŘIVOSTI VE SPOJENÍ S VNÍMÁNÍM HUDBY

Primární znak tvořivosti je objevování a tvorba něčeho nového. Jedná se o individuální postoj člověka k tomu, zda chce poznávat, oproti tomu, co vnímáním přijal a bylo to výsledkem jeho jednání. Nemáme úplně vyjasněný neurofyziologický základ tvořivosti. „*Předpokládá se, že v korové a podkorové oblasti nervového systému člověka, jsou mechanismy, které umožňují přepracování vjemů, představ, zkušeností a zážitků v nové struktury a útvary. Ty už nevznikají bezprostředně pod vlivem smyslových podnětů a činností, ale jako výsledek přestavby, porušení dosavadních struktur a spojení získaných prvků v nové tvary.*”¹¹ Člověk dá novou formu tomu, co bylo v jeho vědomí jako nejasné, útržkovité, rozptýlené.

Při tvořivosti uplatňujeme tři hlediska. Prvním z nich je *tvořivý subjekt*. Druhým je *individuální tvořivý proces* a třetím je *výsledek*, který má formu nového výtvaru. Aby došlo k tvořivému procesu, jež předpokládá složité psychické pochody, je zapotřebí originalita myšlení, fantazie, cit, temperament, vytrvalost, dále mít schopnost kombinovat a vytvářet. V neposlední řadě je důležitá vlastnost charakteru a vůle, což znamená, že máme svobodnou volbu a rozhodování. Tvořivé procesy člověka jsou některými psychology vnímány jako tendence k seberealizaci. Tyto procesy provází stav, který je označován pojmem *inspirace*. Při inspiraci dochází ke zvýšené citlivosti, fantazii, tvůrčímu zaujetí. Provázejí ji pocity radosti a štěstí z tvořivosti. Dalším důležitým pojmem, který úzce souvisí s fantazií, je *imaginace*, jež nám umožňuje vybavovat si a přetransformovávat představy a dosavadní poznání.

Znaky, které nám popisují tvořivého člověka se pojí:

- se sluchovým orgánem, díky kterému můžeme hudbu vnímat a reprodukovat
- se schopností zvnitřnění hudebních vjemů
- s originalitou
- se spontaneitou, jež je vzbuzena vnitřní motivací a zájmem o hudbu
- s fantazií, která společně s inspirací tvoří nové hudební formy
- s emocionalitou, jež je výsledkem našich pocitů při tvorbě

---

¹¹ SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy* 2. 1979. S. 114.

-
- s rozumovými prvky, které nám zprostředkují logiku ve výstavbě nové formy
  - s možností propojení procesů vnímání, fantazie a racionální složky v harmonický celek.

U hudebně tvořivého dítěte je jen několik těchto rysů, a to ne ještě plně rozvinutých. Základními však je spontaneita, emocionalita a pohybová aktivita.^{12, 13}

---

¹² Tamtéž. S. 115-117.

¹³ Tvořivé metody vrcholí v práci učitelů Domu dětí v Krnsku, kde byli vychováváni sirotci. Díky hře dítě roste již od narození. Pomocí ní se vyvíjí a učí se nové věci. Ferdinand Krch se jí proto snažil co nejvíce využít v pedagogickém procesu. Jeho záměrem bylo, aby se dítě při práci naučilo pozorovat samo sebe. Tvořivá hra se mění na skutečnou práci a ta je prací tvořivou, která přibližuje dítě ke správnému smyslu života. Podle Krcha je podstatné experimentování, jež dítěti dá možnost najít svou vlastní cestu v různých situacích, které na něho v tomto světě čekají. Dítě, jež sleduje nějakou činnost, může vidět, jak postup dané práce a vznik produktu, tak i uvidí cestu, kterou daný jedinec musí při práci ujit, aby dosáhl daného výsledku. Smyslem tedy bylo objevování nových postupů práce, rozmyšlení, hledání a zkoumání. V domě dětí se usilovalo o vzbuzování tvořivé aktivity v hudební hře, kde se spojuje hudba, pohyb a poezie.

---

2 HUDEBNÍ VÝVOJ PUBESCENTA A OSOBNOST UČITELE

V této kapitole se nejprve zaměříme na hudební vývoj žáků v období pubescence. Tento věk můžeme nazvat také obdobím dospívání. U chlapců je po jedenáctém roku a u dívek po roce desátém. Časové vymezení je přibližné, protože dochází k nerovnoměrnosti dospívání u chlapců i dívek vlivem biologické akcelerace,¹⁴ díky níž dochází k urychlení nástupu pubescence v komparaci s dřívější populací o více než jeden rok. Na začátku tohoto období je duševní vývoj pubescentů klidný. Vlivem anatomicko-fyziologických změn dochází k přeměnám, jež jsou vyvolány zvýšenou činností systému endokrinního, který zahrnuje žlázy s vnitřní sekrecí a jejich hormony poté přicházejí přímo do krevního oběhu. Na urychlení růstu pohlavních žláz se podílí hormony nadledvinek a hypofýzy, které dráždí nervovou soustavu a mají vliv na citové ladění, chování a psychický život pubescentů. Pokud je narušená rovnováha mezi dětskou mentalitou a prudkým organickým vývojem, může dojít k duševní krizi projevující se neklidem a výbušností. Pro pedagoga je toto období náročné. Jsou zde výrazné projevy druhotných pohlavních znaků, rychlý růst hrtanu, dochází k prodlužování hlasivek, které se pojí se změnou kvality hlasu (výška, síla, barva). Změna, nazývaná mutace, dělá rozdíl mezi hlasem mužským a hlasem ženským. U chlapců dochází k přeměně kolem 12. roku, u dívek uprostřed 11. roku. Mutační změny jsou u nich bouřlivější. Mění se jim barva, síla, a hlavně poloha hlasu. Dochází také k porušení sluchově fonační souhry. Chlapci si jsou vědomi toho, že ztratili hlasovou uvolněnost a snaží se najít jistotu ve větší síle, která může přecházet až v hulákání, protože úplně neovládají svůj hlas. U děvčat jsou často přeměny nepozorovatelné a omezí se jen na chvilkové kolísání síly a polohy hlasu. U chlapců, kteří nemají pěvecký výcvik, je mutace doprovázena hlasovou krizí, která se projevuje přeskokováním polohy hlasu z chlapecké do „mužské“. Může znít drsně až chraplavě a chlapci často nechtějí zpívat před kolektivem. Sbormistři se však shodují, že u chlapců, kteří mají pravidelný pěvecký výcvik, probíhá mutace skoro nepozorovaně. Mění se barva hlasu a dočasně se snižuje hlasový rozsah.

Změny, jimiž prochází duševní vývoj pubescenta, se promítají v jeho hudebních zájmech, postojích, a i v hudebním vnímání. Dochází k prohloubení vnímání, aktivizaci a k obsahové bohatosti. Hlubší psychické zpracování hudby a analyticko-syntetická aktivita, která je formována hudebními aktivitami, je díky míře hudebních zkušeností součástí života

---

¹⁴ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 366.

---

pubescenta. Žáci ještě nejsou úplně schopni pochopit obsah umělecky náročnější hudby. To pak zvládají s postupným průnikem do hudební struktury a porozuměním funkcí hudebních prvků. Pomocí folklóru se však mohou naučit národní intonaci, hudební jazyk, který jim dále usnadní cestu k percepci skladeb klasické hudby.

Hudební vnímání v tomto věku má ještě další specifickou vlastnost, a tím je poslouchání velmi hlasité hudby, která někdy překračuje hranici fyziologické únosnosti poslechu. Intenzity v hudbě se docílí třeba elektronickými hudebními nástroji jako je kytara a zesilovač. U mládeže v této vysoké intenzitě hudby dochází k citovému opojení, které vede při tanci až k hudebně pohybové extázi. V tomto věku se převážně u dívek rozvíjí hudební zájmy. I přesto, že hudební výchova není vždy ve škole motivující, zájem o ni následuje hned po sportovních a literárních aktivitách. Pubescenti nejvíce poslouchají nonartificiální hudbu a poslech symfonické nebo komorní hudby je v jejich zájmu většinou až na posledním místě. „*Písnička evokuje situaci, kdy poprvé zazněla, vybavuje vzpomínky a osobní zážitky. Je jednou z forem společenského života mladých (taneční zábavy, diskotéky). Tuto funkci plní dnes převážně rocková hudba. Vedle výrazové modernosti spjaté s nejnovější zvukovou a nahrávací technikou má rock i potřebnou dávku provokativnosti i vše, co je považované v oblasti zábavy za hodnotu: show, shock, sex, sweet a gag.*“¹⁵ Někteří žáci se chtějí ztotožnit s interpretem a hudba pro ně tak bývá nástrojem ke zvládnutí nových sociálních rolí. Není pro ně podstatné znění hudby, ale především to, jak třeba zpěvák nebo hudebník vypadá a to, o čem zpívá. Některé taneční písně je vytrhují z reality a povinností a poskytují jim romantické snění. Přítomnost slavné či oblíbené skupiny dává skladbě větší hodnotu a až ke konci děti hodnotí kvalitu hudebního provedení. Již v útlém věku je proto nezbytné vést děti ke kvalitní hudbě, abychom pak byli schopni tuto módní vlnu překonat.

Co se týče hry na klasické hudební nástroje nebo sólového a sborového zpěvu, tak se tyto aktivity pěstují o dost méně než poslech. Rozšířila se hra na kytaru, která se ale udržuje na nízkém stupni technické náročnosti a uplatňuje se spíše jako doprovod k písním. Hudební prožitek zesiluje pohlavní zrání a prohlubující se citový život. Pubescent může prožívat a porozumět vztahu mezi mužem a ženou, který je symbolizován v textu písních a častých motivech lásky v hudebních dílech. Erotické a sexuální citění lze hudbou pěstovat, usměrnit a vhodně použít k lepšímu psychickému zrání a k vývoji citové života. Narůstající

---

¹⁵ DRÁBEK, V. *Stručný průvodce hudební psychologií*. 2004. S. 58.

---

subjektivismus a introverze zesilují zájem o hudbu a další umění, dochází k sebepoznání a chápání vlastního „já“. Touží své prožitky uvnitř nějakým způsobem samostatně interpretovat, a to vede k *umělecké hudební, literární i výtvarné tvořivosti*. Tyto projevy vznikají nalézáním nových kombinací s účastí *fantazie a imaginace*. Hudební představy, které v nich převažují už nejsou kopiemi minulých, ale díky vlivu intuice se v nich ukazují prožívání přítomnosti s prvky, které pubescent očekává.

Pedagogická praxe učitelů i výzkumy poukazují na to, že hudba je vhodná k tomu, aby plnila funkci ve výchově dospívajících, která je nezastupitelná a má důležitý vliv na citový, duševní, rozumový a mravní vývoj pubescentů.¹⁶

Pubescent může poslouchat hudbu spíše **pasivně** (pouze akusticko-fyziologické vnímání tónů) a hudba tvoří *zvukovou kulisu* např. při pracovní činnosti, sportu, učení atd. Pokud hudba působí jako zvuková kulisa, má na jedince vliv typ hudby, kterou poslouchá. Nemůžeme určit, který žánr má pozitivní nebo negativní vliv na rozvoj pubescenta. Jestliže však poslouchá hudbu, která se mu nelíbí, pak na něho může mít negativní vliv. Poslechem klasické hudby lze docílit vyššího výkonu v prostorově-časových mentálních úkolech. Při četbě a porozumění textu tato hudba nebyla přínosem. Podstatným znakem je také to, zda je hudba uklidňující nebo stimulující, protože účinkuje na konkrétní část mozku, která souvisí s emocemi. Rysy osobnosti ovlivňují účinek zvukové kulisy, protože například introverta může zvuková kulisa vyrušovat a zhoršovat jeho výkon.¹⁷

Další je **aktivní vnímání hudby** pubescentem, kdy může hudbu hodnotit, prožívat a posuzovat. Posluchače spíše zaujmou hlasité tóny a ve vyšších polohách, než tóny tiché a nízké.¹⁸

2.1 OSOBNOST VNÍMATELE

Osobnostní charakter vnímatele ovlivňuje způsob, průběh i kvalitu vnímání hudby. Odvíjí se od jeho hudebních schopností, dovedností, které jsou jak poslechové, tak i reprodukční a ty pak také ovlivňují jeho *hudební tvořivost*. Dále je důležitý jeho temperament, motivace, vlastnosti charakteru, emocionální a percepční cit k hudbě. Hudební

---

¹⁶ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 366-368.

¹⁷ FRANĚK, M, KREJČÍŘOVÁ, D. *Hudební psychologie*. 2005. S. 201-205.

¹⁸ FRANĚK, M. *Hudební psychologie*. 2005. S. 81-84.

---

vnímání ovlivňují zkušenosti, zájmy, vkus, vzdělání a postoje. Jedinec, který poslouchá hudbu, neslyší zdaleka vše, co nám hudba přenáší a zprostředkovává, ale převážně vnímá to, co sám vnímat chce, dovede, očekává a na co je i zvyklý.¹⁹

Z hudebních schopností podílejících se na kvalitě vnímání hudby u jednotlivce je třeba jako základní schopnost jmenovat hudební sluch. *Hudební sluch* se stará o vstoupení hudby do psychiky člověka a má výrazný vliv na průběh a kvalitu hudebního vnímání a jeho prožitku. Umožní jedinci zaposlouchat se do hudebního díla a z předešlého celostního hudebního vjemu vydělit jednotlivé prvky a hudebně výrazové prostředky. „*Zvláštní význam má při poslechu hudby sledování hudební výšky a výškového pohybu melodie, která je zdrojem emocionálního prožitku. Citlivost pro hudební výšku a melodii není neměnná.*”²⁰ K rozvoji dochází v podstatě ve všech hudebních činnostech a obzvláště při soustředěném vnímání, kdy jedinec zaznamenává různě utvořenou melodii a zachycuje její barevné změny. Toto má pak také vliv na hudební tvořivost žáka.

Na základní škole seznamujeme žáky převážně s tonální hudbou a v jejím poslechu se vyvíjí *tonální citění*. Žák si zvykne na určité tonální uspořádání a postupně proniká do výstavby, kde prožívá a chápe tonálně funkční vztahy. Ze začátku tyto vztahy prožívá emocionálně. Poslech hudby a hudební vnímání jsou nemožné bez *hudební paměti*, jež umožňuje uchovávání a opakované vybavení vjemů a prožitků. Těsně spojená s hudební pamětí je *hudební představivost*, jako další z hudebních schopností, která se formuje i v jiných hudebních činnostech např. ve zpěvu, hře na nástroj, hudebně pohybových aktivitách či v improvizaci. Chápání a prožívání hudebního metra jedinci umožňuje *rytmické citění*. Metrum, tempo a rytmus jsou úzce spojeny s harmonií, dynamikou, tábry a obzvláště pak s melodií. Rytmičké citění a jeho hudební prožívání je provázeno motorickými reakcemi, jež jsou vnitřní (pohyb hlasivek, zrychlené dýchání), nebo vnější (činnost celého těla, pokyvování hlavou, vyťukávání si rytmu, podupávání nohou).

V neposlední řadě nesmíme opomenout *hudební myšlení*, v němž dochází k analýze hudebního díla. Při poslechu hudby je spojeno se znějícím hudebním dílem a vytváří se na

---

¹⁹ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 259.

²⁰ SEDLÁK, F., SIEBR, R. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 1988. S. 231.

---

jeho základě „ale pokračuje v operacích s představami, v hudebních pojmech, v dotváření a přetváření funkcí fantazie.“²¹ Vnímající jedinec si tak utváří estetické a hodnotící soudy.²²

Každý běžně rozvíjející se žák má v odlišné míře a na různé výši předpoklad k hudební tvořivosti. Ta také závisí na jeho hudebních schopnostech, množství hudebních nápadů a prožitků. Tvořivost zahrnuje dovednosti, vědomosti, postoje a motivy. Žáci věnující se volnočasovým aktivitám, jako je například tanec, výtvarné kroužky, divadelní činnost aj., dosahují pozitivnějších výsledků, a také jejich tvořivé schopnosti jsou rozvinutější než u jejich vrstevníků, kteří zájmové kroužky nenavštěvují.²³

Podle F. Sedláka a H. Váňové má hudební tvořivost tyto charakteristické znaky:

- **Senzitivita** = určitá míra hudebního vnímání a rozlišování hudebních emocí.
- **Fluence** = schopnost, jež vychází z předchozí zkušenosti a díky níž lze tvořit v kratším časovém úseku různé hudební činy, jež jsme schopni melodicky či rytmicky přetvářet.
- **Flexibilita** = jistá přizpůsobivost, která čerpá z dosavadních zkušeností a schopností pracovat s hudebním myšlením.
- **Originalita** = tvoření nových hudebních aktivit.
- **Elaborace** = vypracování a zdokonalení hudebního podnětu, jež uvedeme do konečného tvaru.
- **Integrace** = spojení hudebních prožitků s vyhnutím se dosavadnímu dělení na části a pak vzniká nové hudební dílo.
- **Restrukturace** = kontrola formy hudebního celku a příležitostné opravy částí, postupů.

Za pomoci hudebních prostředků je žák schopný vyjádřit své emocionální naladění a myšlenkové pochody. Hudební kreativita je soubor vlastností hudebního vědomí, jež podporuje novost, originalitu a neopakovatelnost.²⁴

---

²¹ SEDLÁK, F., SIEBR, R. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 1988. S. 233.

²² Tamtéž. S. 231-233.

²³ KIMMELOVÁ, M. *Dětská hudební tvořivost*. 2016. S. 4.

²⁴ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 195-196.

2.2 OSOBNOST UČITELE Z POHLEDU DIDAKTIKY

Za hlavního činitele ve vyučování hudební výchovy, v tradičním pojetí, byl pokládán učitel, jenž vykládal, ukazoval a procvičoval písně, skladby, které žáci vnímali. Moderní pojetí především podněcuje aktivitu žáků, usměrňuje poznávání hudby, stanovuje jejich schopnosti a snaží se je vést k tomu, aby vlastními poznávacími činnostmi pronikali do hudební struktury. Učitel na jedné straně vede žáky při poslechu v určitém směru úvah a prožitků, ale na druhé straně respektuje umělecký zájem autorova díla. Současná společnost klade na učitele hudební výchovy vyšší požadavky a jako odborník ve vzdělávací oblasti vyžaduje vysokoškolské vzdělání. Velký vliv má také láska k hudbě a její touha ji předávat dál.

Učitelství není pouze o nadání, i když občas můžeme slyšet, že vynikající učitel se „rodí“. Jedinec se jím stává a vyžaduje to jeho celoživotní přípravu a úsilí. Schopnost rychlého navazování kontaktu s dětmi, výchovné působení a projevování lásky urychlují zrání učitelské osobnosti.²⁵ Mimo jiné je samozřejmě důležité tělesné a duševní zdraví, životní energie, umět se logicky a srozumitelně vyjadřovat. Pevná vůle, trpělivost, sebekázeň, nepodléhání náladám, ovládnutí svého jednání jsou nezbytné vlastnosti k tomu, abychom dosáhli dobrých výsledků při výuce a měli s dětmi kladný vztah. U dětí, které nemají k hudbě takové dispozice a jejich tempo a hudební rozvoj je pomalejší, je nutné, aby byl učitel shovívavý, ohleduplný a vytrvalý při práci s nimi. S tímto má pak souvislost víra a pedagogický optimismus, že lze hudebně rozvíjet všechny děti, i když každé jiným způsobem a na jiné hudební úrovni. Učitel při vyučování mluví a zpívá, proto jeho řeč musí být spisovná, srozumitelná. V hudební výchově mluvené slovo zvyšuje estetický prožitek a jsou zásadní hlasové modulace (měnit výšky hlasu, dynamiku, tempo a barevné přeměny). Tyto proměny vytváří hlasovou emocionalitu a přináší do třídy příznivější atmosféru, která může pomáhat k citlivějšímu vnímání hudby. Učitel může v určité situaci udělat výraz ve tváři, usmát se, gestikulovat rukama.²⁶

Učitel dále rozvíjí myšlenkové procesy u žáků, jejich prožívání, povzbuzuje je k jednání a pomáhá jim při utváření hodnot. Je prostředníkem mezi hudbou a žákem a napomáhá v jejím porozumění. J. Herden ve své publikaci *Hudba pro děti* píše, že učitel,

---

²⁵ SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy* 2. 1979. S. 71-72.

²⁶ Tamtéž. S. 75-76.

---

jako muzikant, dává žákům nahlédnout do své skladatelské kuchyně a usnadňuje jim sledování základních prvků, jejich proměn a vztahů. Jako velmi dobrý organizátor nalézá další varianty didaktických možností, ve kterých by žák projevil svou *fantazii* a *tvorivost*. Podstatné je neomezovat fantazii žáků a jejich bezprostřednost. Také však není dobré nechávat dítě příliš dlouho ve stádiu spontánních a intuitivních pokusů. Podstatné je, aby jej učitel pedagogicky ovlivňoval a obohacoval jeho kreativní projevy o racionální prvky. Ty se pak stávají měřítkem správnosti příhodné fantazie a dávají do hudebního tvoření logiku a řád.

Učitel by pro žáky měl vytvořit vhodné prostředí k rozvoji volného asociování, různých operací s hudebními představami a také je vychovávat k vnímání okolí, naslouchání a diferenciaci přírodních zvuků. Při kreativních úkolech by měl především nechat žáka pracovat samostatně, nesvazovat jej detailními instrukcemi a neklást na něho příliš velký pedagogický tlak. Vhodné je pak průběžné hodnocení za jeho výkon a tvořivé pokusy. U žáků, kteří jsou nesmělí, příliš sebekritičtí nebo hudebně a tvořivě málo rozvinutí, je důležité hodnotit i dílčí úkony.

Výše zmíněnou *fluenci* lze rozvíjet vyhledáváním vhodných slov do určitého rytmu, odlišným melodizováním rytmu nebo improvizováním různých melodií se stejným charakterem (taneční, pochodové, veselé, smutné). V hudební výchově, kde má tvorivost převážně kolektivní charakter, lze využít sociální motivaci, utváření společenských kontaktů mezi žáky, vzájemnou kooperaci a pocit osobní zodpovědnosti za společný výkon.²⁷ Dále nabízet žákům *problémové situace*, *diskuse* a *didaktické hry*, které obohatí jejich *tvorivost*. Literárním motivacím a dramatizačním prvkům přisuzujeme ve školním poslechu mimořádné místo, protože učitelovo vystoupení se při nich blíží k profesionálním hereckým projevům. Jsou totiž mimicky i slovně formulované do určitých a emocionálně vyhraněných situací.²⁸ Důležité je připravit vyučovací hodinu tak, aby žáci plnili cíle díky své vlastní poznávací činnosti, a tímto způsobem nejvíce podporujeme myšlení, reakce a samotnou emocionální stránku. Lze říci, že rozvíjíme *kreativní myšlení*, samostatnost a schopnost se přizpůsobit.²⁹

---

²⁷ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 198 a s. 322.

²⁸ HERDEN, J. *Hudba pro děti*. 1992. S. 176.

²⁹ KIMMELOVÁ, M. *Modely hudebně tvořivých činností v předškolním a mladším školním věku*. 2017. S. 28.

Učitel by měl mít stále na paměti, že je velmi podstatné zaujmout žáky střídáním různých činností během vyučovací hodiny. Dále by si měl získat u svých žáků respekt, i když je to samozřejmě složitější, než v jiných předmětech. Pokud si učitel na začátku roku nenastaví priority a hranice, může se setkat se závažnými kázeňskými problémy. Seznámit žáky s cíli, metodami a požadavky na začátku školního roku je velmi důležité a usnadní to učiteli práci. Zaujmout všechny žáky, přimět je k aktivní práci v hodině, je velmi obtížné. A na závěr by se učitel neměl nechat odradit drobnými neúspěchy, ale měl by se svou chybou poučit. V kolektivu se vždy najdou žáci, kteří se snaží zviklat nadšeného pedagoga, a ten by měl zůstat nad věcí a neměl by se nechat odradit.³⁰

Dnes je tvořivost téměř nepostradatelná součást života, která má posloužit k prosazení se a otevírá nám cestu k zábavnějšímu a prospěšnějšímu využití času jak ve škole, tak i ve svém volném čase.³¹

---

³⁰ BLAŽKOVÁ, O., LIŠKOVÁ, Y. *Metodika výuky hudební výchovy na 2. stupni základních škol a středních školách z pohledu pedagogické praxe – náměty pro začínajícího učitele*. 2010. S. 17-19.

³¹ KIMMELOVÁ, M. *Modely hudebně tvořivých činností v předškolním a mladším školním věku*. 2017. S. 13.

---

3 POSLECH HUDBY A JEHO METODY

Tato doba přináší mnoho forem, jak lze hudbu poslouchat. Díky vyspělé sdělovací technice je styk člověka s hudbou velmi častý, ať se jedná o hudbu ve filmu, divadle, reklamě, počítačových hrách, na ulici, autobuse, supermarketu atd. Ve školách bohužel nedosahuje poslech takové úrovně z důvodu nedostatku času a náročnosti. Častým kontaktem žáků s hudebními díly našich autorů, ale i světových, pomáháme hudbu aktivně vnímat, citově a rozumově chápat, naučíme se ji hodnotit a rozvíjet vkus a estetické cítění. Dále rozvíjíme pozornost a také sledujeme, jak probíhá hudební dílo. Vytváříme aktivní a kladný vztah k hudbě, který je může dovést k potřebě poslouchání hudby a lze tak začít vychovávat chápavého a kultivovaného posluchače. Žák se naučí vnímat účel hudebně vyjadřovacích prostředků a jazyk hudby. Poslech se často spojuje s dalšími hudebními aktivitami jako je zpěv, pohyb, instrumentální hra, výtvarný projev (kresba, malba). Probouzíme u žáků estetické a mravní city, rozvoj myšlení a porozumění sociálního významu hudby a jeho funkce v lidském životě.³²

Mezi posluchačem a skladbou dochází ke vzájemné komunikaci, kde posluchač uplatňuje své dosud nabyté zkušenosti a aktivuje emocionální, imaginativní a myšlenkové pochody a na podkladu postupného přijímání estetických informací dochází k vyvolání uměleckého prožitku. Ten má vliv na mysl posluchače a jeho citový a myšlenkový svět. Takovýto vliv netrvá jen v momentě komunikace s dílem, ale doznívá jako estetická odpověď, odezva i po skončení poslechu. Může trvat i velmi dlouho. Zesiluje motivační okruh a často má vliv na chování a jednání příjemce k vnímané skladbě.

Recepci hudby nelze chápat jako samostatnou součást hudebního vyučování, jež stojí mimo všechny ostatní hudební činnosti. Poslech hudby při hudební výchově musí mít úzkou souvislost s učivem, které je probíráno paralelně a mělo by z něho vyrůstat. Z pohledu žáků by mělo být vše, co se učí, nějak užitečné. Toto pak zajišťuje jejich motivaci pro další činnosti. Při výběru poslechové skladby je také zapotřebí se podíídit zkušenostem žáků, jež získávají v učivu ostatních oblastí vzdělávání. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) dává důraz na vzájemnou spolupráci vyučujících

---

³² SEDLÁK, F. SIEBR., R *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 1988. S. 227.

---

v jednotlivých vzdělávacích oblastech a oborech.³³ „Záměrem je, aby učitelé při tvorbě školních vzdělávacích programů vzájemně spolupracovali, propojovali vhodná témata společná jednotlivým vzdělávacím oborům a posilovali nadpředmětový přístup ke vzdělávání.“³⁴ (Podrobněji se tématu budu věnovat v kapitole 3.4)

Podle RVP ZV vede hudební výchova žáky k vokálním, instrumentálním, hudebně pohybovým a poslechovým činnostem. Dále také k pochopení hudebního umění, aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jeho využití jako individuálního prostředku komunikace. Hudební činnosti se navzájem propojují, doplňují, ovlivňují a rozvíjí žákovu osobnost. Vedou jej k rozvoji hudebních schopností projevujících se hudebními dovednostmi (sluchové, rytmické, intonační, instrumentální, pěvecké, poslechové, hudebně tvořivé a pohybové). Hudebně pohybové činnosti mají za úkol ztvárňování hudby pomocí pohybu, tance a gest. „Obsahem poslechových činností je aktivní vnímání (percepce) znějící hudby, při níž žák poznává hudbu ve všech jejích žánrových, stylových i funkčních podobách, učí se hudbu analyzovat a interpretovat.“³⁵

3.1 PRÁCE S POSLECHOVOU SKLADBOU NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Jedním z hlavních úkolů poslechových činností je zprostředkovat a usnadnit žákům porozumění hudbě. Učitel by měl žáky naučit soustředěně přijímat a psychicky zpracovávat určité hudební dílo. Za kreativní akt je považováno porozumění hudebnímu dílu. **J. Herden** uvádí, že *kreativní pojetí poslechu hudby* se projevuje spojením hudebního, výtvarného a literárního projevu, v hledání paralel mezi hudbou a životem, hudbou a přírodou či fantazijním světem. Toto vše je promyšlená součinnost se všemi hudebními aktivitami, kdy se vytváří prostor k postupnému ovládnutí a pochopení hudební řeči. Dochází k rozvoji fantazie a představivosti, protože dítě se učí hudbu poslouchat tím, že ji samo vytváří.³⁶

Práci s poslechovou skladbou na druhém stupni základní školy by měla předcházet učitelova příprava, ve které si stanoví cíle aktivity, výběr skladby a k ní promyšlený metodický postup. J. Herden vymezuje řízený poslech jako „*aktivní myšlenkový proces*,”

---

³³ JANDOVÁ, R. *Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání*. 2005. S. 173.

³⁴ JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J, a kol. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2004. S. 11.

³⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2021. 173 s. [cit. 2021-11-07], s. 87-88. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021-s-vyznaceny-mi-zmenami.pdf>

³⁶ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. 2013. S. 276.

---

v němž se žák učí rozumět hudební řeči a v němž se zpracovávají a hodnotí smyslové informace.“³⁷ Myšlenkové operace, jež žák v průběhu poslechu řeší, hrají důležitou roli. Snaží se vyposlouchat tzv. emocionální kvality a výrazové prvky, jež jsou pro něho určující, dále se je pokusí pojmenovat a činnostmi ověřit jejich účinnost. Závěrem srovná a zhodnotí poznatky.³⁸

Jedním ze způsobů, aby žáci porozuměli hudbě, je její přiblížení a praktická ukázka. Učitel pomocí doplňujících otázek vede žáky k podrobnějšímu poznání, a tím je také učí porozumět řeči hudby. Postupně se snaží společně se žáky odhalit, proč je skladba smutná, veselá, jakým způsobem skladatel udělal to, že ve skladbě můžeme slyšet běh, bouři atd. Učitel by měl volit otázky, jež odpovídají hudebním znalostem a zkušenostem žáků a podněcují jejich aktivní hudební vnímání a kreativitu. Podstatné znaky poslechové skladby a její výrazové prostředky mohou žáci vyjadřovat pomocí pohybů, hrou na nástroje, kresbou, dramatizací aj. Učitel v hodinách hudební výchovy není zcela svázaný osnovami a předpisy co a jak má dělat. Poslech hudby má mít úzkou souvislost s učivem, jež je probíráno a mělo by z něho vyrůstat. Při tvorbě s poslechovou skladbou je zapotřebí se podřídit zkušenostem žákům a na to navazovat.³⁹ Na druhou stranu má učitel jistou míru volnosti, ve které může uplatnit svou kreativitu, nalézat další varianty didaktických možností a postupů. Směrem k žákům je podstatné, aby učitel ovlivňoval a obohacoval jejich kreativní projevy o racionální prvky a nenechával je jen ve stádiu spontánních a intuitivních pokusů.

V. Drábek⁴⁰ ve své publikaci uvádí, že učitel je v roli partnera a rádce při řešení úkolů a také podněcovatel žákovi fantazie. Hudební výchova jde naproti jedné z důležitých dimenzí hudby vůbec, totiž *kreativitě* nejen ve smyslu komponování, ale hlavně také ve smyslu *dotváření* (spoluvytváření) hudby v rovině *interpretační* i *receptivní*. V učebních metodách se odráží zvláštnost prostředků výchovy ke kreativě. Vnitřní aktivita dítěte vystupuje v tvořivých metodách do popředí. Jde o vztah podnětů učitele a žákovi reakce na ně a také o míru samostatnosti žákovy práce. Klíčový pedagogický princip, který prostupuje celou hudební výchovou je *kreativita* především učitele, jenž sám musí být tvůrčí jako pedagog i jako hudebník. Má navodit tvořivou situaci a spolupracovat se žáky, ale ne

---

³⁷ HERDEN, J. Modelové situace v přípravě na poslech. In Poslech hudby. 1998. S. 37-44.

³⁸ Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní [online] Ročník 18, 2010, číslo 3. UK v Praze – Pedagogická fakulta Praha 2004. [cit. 2023-30-01] Dostupné z: https://hudebnivychova.pedf.cuni.cz/Archiv/pdf2010/HV3_2010.pdf

³⁹ JANDOVÁ, R. Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání. 2005. S. 173.

⁴⁰ DRÁBEK, V. Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky. 1995. S. 47, 56-57.

---

z pozice toho, kdo zná řešení předem. To je nesnadné už jen proto, že ne vždy vše probíhá podle plánu učitele, jestliže chce zachovat tvořivou atmosféru, tak musí dát průchod dětskému myšlení. „*To pak vyžaduje vedle pružné reakce na změnu také rozhodnost a jisté zkušenosti, aby se mohlo docílit i s méně vyspělými žáky přijatelných výsledků.*”⁴¹

Hlediska, kterými by se měl učitel řídit, pokud si vybírá skladbu pro poslech ve své třídě, jsou tato:

- Umělecké – respektování tohoto hlediska je důležité, protože jen umělecky hodnotné dílo může na žáka esteticky působit a vychovávat jej.
- Didaktické – podstatné pro učitele je něco žáky naučit, a proto je toto hledisko nezbytné.
- Přiměřenosti – v tomto hledisku se jedná o přiměřenost skladeb. Skladby nemohou být moc dlouhé, aby udržely pozornost žáků (délka poslechové skladby by měla být kolem 5 minut). Z delších skladeb je dobré pouštět jejich jednotlivé uzavřené části, nebo úryvky. Dále se přiměřenost také týká obsahu jednotlivých skladeb a složitostí výrazových prostředků.

Poslechu hudby je možné věnovat dvacet minut jednou za měsíc. Během této doby lze žáky seznámit s jednou skladbou, a i několika novými pojmy z hudební nauky, hudebních forem, nástrojích a také z dějin hudby.⁴²

3.1.1 Fáze poslechu hudby

Nezbytným prvním krokem při poslechu je motivace žáků, kdy se učitel snaží upoutat jejich pozornost a přimět je k soustředěnosti. Motivací může být zajímavý příběh autora – J. Herden v roli Sergeje Prokofjeva uvádí: „*Ptáte se na mou první vzpomínku? Tu mám asi tak ze tří let. Dělal jsem kotrmelce na otcově posteli, spadl na zem a praštil se do čela. Ještě ve třiceti jsem měl bouli. V Paříži do ní kterýsi člen Ďagelovy skupiny šťouchal prstem s poznámkou: možná právě v ní je ukryt celý jeho talent.*”⁴³

Další motivací pro poslech mohou být okolnosti vzniku skladby, fotografie, krátké video, nebo zpěv písně související s obsahem skladby. První poslech by měl být nerušený. Žáci si mohou zavřít oči a učitel nahrávku ukončí postupným ztišením a nechá žákům chvíli

---

⁴¹ DRÁBEK, V. *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. 1995. S. 57.

⁴² DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy*. 2001. S. 99.

⁴³ HERDEN, J. *Hudba pro děti*. 1992. S. 176.

---

na to, aby jim v mysli hudba dozněla. Následuje *analýza* skladby, kdy učitel vede s žáky *řízený dialog* o skladbě, kterou si poslechli a začnou ji rozebírat. Učitel může klást otázky typu: Jak na vás zapůsobila nálada skladby? Jaké emoce ve vás vyvolala? Co jste si při poslechu představovali? Žáci se takto obeznámí s termíny, které jim učitel říká. V této fázi také žáci odhalují výrazové prostředky a přichází na to, zda určitý prostředek vedl k dané emoci. Dobré je doplnit informace určitými ukázkami ze skladby. Po analýze by měla následovat *syntéza*, jež má podobu opakovaného poslechu. Žáci skladbu poslouchají opět celou. Utváří se a zdokonaluje se jejich představa. V dalších hodinách je zapotřebí, aby se učitel k poslechové skladbě opakovaně navracel.⁴⁴

Vyplatí se také vyburcování *fantazie* žáků tím, že jim řekneme, aby si zavřeli oči a představili si před sebou krajinu. V té krajině rostou stromy do výšky, létají tam ptáci, hory tam jsou za sebou odpředu dozadu jako kulisy. Každý prostor má tři rozměry. Pokuste se vylézt na nejbližší kopec, vytvořte z dlaní před ústy kornoutek a zahalekejte. Kdo bude stát před vámi, bude si muset zacpat uši, ale na protější stráni vás sotva uslyší. Do dálky se vytrácí jak zvuk, barva, tak i volání a zeleň stromů.⁴⁵

Práce s poslechovou skladbou dle J. Herdena:

1. **Motivační fáze** – na začátku hodiny vystupuje učitel v roli motivačního činitele. Snaží se navodit atmosféru například uvedením zajímavé epizody ze života skladatele nebo pokusem o zdramatizování literární ukázky.
2. **Průpravná** – průpravná cvičení dovolují žákům ohmatání si kvality akustického materiálu a seznámit se s jejich vzájemnými vztahy a později i vývojem časoprostoru hudební formy. Sluchová cvičení připraví žáka na odhalení předvětí a závětí, ukončeností a neukončeností melodie, zrychlování a zpomalování melodie.
3. **Pracovní** (první poslech, analýza, druhý poslech) – při prvním seznámením se skladbou si žáci mohou všimnout výrazných detailů. Pak následuje řízený rozhovor učitele, který se zaměřuje na vystižení prvního dojmu a na porovnání nebo srovnávání individuálních zážitků. Žákovo výběrové pozorování je zapotřebí usměrnit, utvořit si didaktickou situaci, ve které určitý melodicko-rytmický útvar vyjde do popředí a jeho zvuková stránka se pak stane nápadnou a vyvolá určitý pocit.

---

⁴⁴ ŠKRDLOVÁ, I. *Práce s poslechovými skladbami na 1. stupni ZŠ*. 2021. S 33-36.

⁴⁵ HERDEN, J. *Hudba pro děti*. 1992. S. 19.

Při dalším poslechu žák sleduje hudbu na vyšší kvalitativní úrovni. *Analytické* i *syntetické* postupy zaručují hledání prvků po prvním poslechu a při uvědomění si jejich vztahů odhalí kontrast, významovou a emocionální hodnotu. Pro rozvoj hudebního myšlení má velký význam *opakovaný poslech*. Žák při něm sice nezíská další informace, ale může pozměnit proporce uvnitř restrukturovaného tvaru. Může dojít také k odlišné interpretaci dynamiky vnitřního pohybu a postupně se utváří estetický model.

4. **Přenos** – vytvoří se odrazový můstek pro poslech jiné skladby a dojde k uvědomění si vztahu k poslechu.⁴⁶

3.1.2 Analýza hudebního díla jako prostředek chápání a estetického prožívání hudby ve škole

Při školním poslechu hudby máme na mysli tzv. didaktickou analýzu skladby. Ta umožňuje proniknutí do struktury hudebního díla, zobrazení jeho charakteru, vztahů a souvislostí. Umožňuje tak snazší pochopení dalších děl od stejného skladatele a originalnost jeho slohu. Analýzou členíme hudební dílo na menší části jako je motiv, periody a téma. Tyto části jsou operačními jednotkami hudebního vnímání. Jedinec poznává, jakou mají funkci, jestli je tam určitá podobnost nebo odlišnost a chápe jejich charakteristický nebo dominující prvek. Pokud se provádí analýza příliš detailně, nebo žáci postrádají základní hudební poznatky, ochuzuje se tak celkový dojem ze skladby. Nicméně po analýze musí následovat syntéza, při které si žáci poslechnou celou skladbu bez přerušení. Didaktická analýza je prostředek k chápání a estetickému prožívání hudby. Estetický zážitek se zesiluje při poznávání a sledování hudebně vyjadřovacích prostředků. K objasnění výstavbové struktury, situace, při níž dílo vznikalo, můžeme rozeznávat:

- **Analýzu strukturální**, jejímž cílem je objasnění výstavby díla, motivické a tematické práce.
- **Analýzu genetickou**, která je propojená se skladatelovou osobností a vznikem jeho hudebního díla. Žák by měl vědět, jaké místo má skladatel v našich dějinách hudby, inspirace, jež ho vedla k tvorbě skladby, popřípadě i zajímavosti z jeho života.

---

⁴⁶ Tamtéž. S. 168-174.

- **Rozbor hudebně obsahový**, při kterém by mělo dojít k pochopení specifického hudebního obsahu, námětu a proniknutí do hudební symboliky v propojení s hudebním obsahem. Žák by měl chápat hudební obrazy a jejich proměny a specifické vyjadřovací možnosti hudby, jež se pojí s životní situací. Dále by měl poznat melodii lyrických písní např. ukolébavek, nebo milostných písní, které jsou táhlé, klidné, v pomalém tempu a s menším rozpětím v dynamice.
- **Rozbor umělecké a společenské hodnoty hudby**, jež by měl být vztahovaný k hudebnímu výrazu, slohu a originalitě. Žák by měl být směřován k porozumění smyslu a záměru skladby, jaký je její účel ve společnosti a podíl v oblasti etické.

Žáci se musí naučit *poznávat hudební řeč a symboliku* v propojení s obsahem, výstavbou a ztvárněním. Přemíra důrazu na program může vést k opomíjení celkové hudební výstavby díla. Analýza, jež vede k objasnění díla má obyčejnou formu verbálního komentáře, který je zaměřen na obsah, smysl skladby, program, společenské funkce skladby a její výrazové prostředky. Rozsah i obsah by měl být přiměřený dané skladbě a být stimulem k *vlastnímu hodnocení postojů žáků* a jejich výpovědi o *estetickém prožitku*. Nejdříve tyto výpovědi bývají neúplné a nepostihují povahu skladby a průběh prožitku. Toto je vyvolané malou frekvencí poslechových zkušeností a nevelikou zásobou odpovídajících slovních vyjádření, kterými má žák reflektovat vnitřní pocity a psychické procesy, jež mu hudba navodila.

Pravidelným poslechem, *analýzou* skladeb, a i dalšími hudebními činnostmi, jako je třeba zpěv, pohyb a instrumentální hra, se rozbor skladeb více prohlubuje a upřesňuje. Zároveň se vyrovnává část mimohudebního a hudebního komponentu v estetickém prožitku. *Syntéza*, jež pak následuje, „*umožňuje vytvořit ve vědomí dítěte plastický celostní obraz poslouchané skladby a prohloubený prožitek.*“⁴⁷ Pomáhá také k porozumění vzájemných vztahů dílčích hudebně vyjadřovacích prostředků, k porovnávání jednotlivých částí, podobnosti a kontrasty v hudbě, jež se v hudbě vyskytují často a jsou výrazné. Syntézu uděláme tím způsobem, že učitel znovu skladbu přehraje, a to bez přerušení. Lze přehrát skladbu celou, nebo její větší část, jež předtím rozebíral. Při tomto poslechu do skladby nevstupuje slovním komentářem a pouze nechává pracovat žákovy asociace a operativní složky vnímání. *Improvizovaný tělesný pohyb* nebo *grafický záznam* (zachycení určité části v notopisu) pomáhá k syntéze.

⁴⁷ SEDLÁK, F., SIEBR, R. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 1988. S. 245.

Analýza i syntéza by měly být propojeny s primárními hudebně naukovými znalostmi a jejich významem v poslouchaném díle. Tyto poznatky umožní lepší pochopení stavby hudebního díla a posilní rozumový vztah ke skladbě. Ve vnímání směřují k emocionální a intelektuální jednotě.

Strukturální útvar s výrazovými prostředky a hudebními formami nazýváme hudební dílo. Výběrem těchto prostředků, které žák poznává, je omezený. Především má směřovat k poznání melodie, rytmu, tempa, dynamiky, tónu. Ve vyšším ročníku se poznání rozšíří o instrumentaci, polyfonii, agogiku a harmonii. Žák zpočátku vnímá hudbu celostně a pak pod vedením učitele dochází k **rozvoji analytického vnímání**. To mu umožní oddělit dominující výrazový prostředek, který nápadně vyčnívá z díla a upoutává tak žákovu pozornost. Později pak zvládne oddělovat i ostatní vyjadřovací prostředky hudby. Seznámí se s jejich funkcí a pozná vztahy i v nejjednodušších hudebních formách.

Následně si rozebereme jednotlivé hudební prostředky:

- **Melodie** je logickým a smysluplným estetickým prvkem, jež nese umělecký obsah. Bývá nejčastěji upoutáním žákovi pozornosti. Vnímáme ji celostně a jako organický komplex, ze kterého se následně vydělí jednotlivé tóny. Z estetického pohledu pozorujeme líbivost, pohyb a charakter melodie, u které zachycujeme její směr. Podobným způsobem jako řeči můžeme melodií vyjádřit emoce. Abychom zachytili směr melodie, pomůže nám grafický názor nebo pěvecká reprodukce.
Prostá melodie, jež postupuje v malých intervalech, navozuje pocit klidu. Oproti tomu *rozpolcená melodie* s velkou melodickou křivkou a intervalovými skoky navozuje vzrušení a citové napětí. Melodie, která neustále stoupá, též působí vzrušeně, radostně a někdy i útočně. *Sestupný pohyb* v menších intervalech naopak smutně a pocit neklidu, rozčilení a vzrušení navozuje *lomený melodický pohyb*.
- **Barva** souvisí s umístěním melodie v tónovém prostoru. Tóny, jež jsou vysoké, vnímáme jako ostré, lehké, jasné, světlé a štíhlé. Naopak hluboké tóny nám připadají temné, tupé, těžké. Barva tónu má vliv i na hudební výraz. Sluneční jas mohou znázornit vysoké tóny a noc zase tóny hluboké. Podobnost lidskému hlasu může mít nástrojové vibrato, kdy se pravidelně opakují malé změny výšky a barvy. Na instrumentaci závisí odlišnost charakteru (rozdíl mezi tím, když hrají forte housle nebo trubka). Hudebníci nepotřebují pastelky nebo tempery. Zvuk každého nástroje má jinou barvu, proto lze rozlišit hlasy jednotlivých nástrojů. Bezpečně rozlišíme smyčcový orchestr od symfonického nebo dechového. Lze i na jednotlivých

---

nástrojích dosáhnout barevných odstínů např.: u klavíru určitým druhem úhozu, nebo když použijeme pedál. U smyčcových nástrojů je to pomocí vedení smyčce nebo kladením prstů levé ruky a u dechových nástrojů pomocí dusítka.⁴⁸

- **Rytmus a tempo** jsou úzce spjaté s melodií a rytmus utváří s tempem jednotu. Žáci oba pojmy někdy zaměňují, proto je důležité jim vysvětlit, že melodie je rytmicky členěná a tempo udává míru rychlosti hodnot v čase. *Metrum* organizuje rytmické útvary, střídají se přízvučné a nepřízvučné doby. *Volné tempo* a rytmus, jež se tolik nemění, evokuje pocit klidu, vážnosti a ve spojení s mollovou tóninou vzbuzuje smutek a bolest. *Rychlé tempo* navozuje pocit vzrušení, stoupající energii a hněv. Rytmus, při kterém se v rychlém časovém sledu střídají nejrůznější rytmické hodnoty, evokuje nervozitu, těkavost a napětí. Vztah mezi pohybem a rytmem lze u žáků posílit reprodukcí tanečních skladeb (polka, valčík).
- **Dynamika** dává hudbě tvárnost, tvoří kontrasty její zvukové síly a v notopisu je vyznačena dynamickými znaménky. Můžeme říci, že odráží duševní stavy skladatele a posluchače. Pojí se s citovými prožitky a fyziologickými pochody v těle člověka. Dynamika snadno žáci rozlišují. Zesilování na ně působí jako přibližování se zdroje zvuku a zeslabování naopak jako ubývání energie a vzdalování se.
- **Instrumentace** je silný zvukový podnět a představuje zvukovou barvu jak orchestru, tak i jeho jednotlivých nástrojových skupin. Poskytuje odlišení melodie od jejího doprovodu v akordech a také poznání sólového nástroje a jeho doprovodu. Žáci by měli porozumět tomu, že skladatel přiřazuje hudební myšlenku konkrétnímu nástroji, aby docílil zvuku, jenž zamýšlí. Při poslechu žáci poznávají a pojmenovávají jednotlivé nástroje podle jejich barvy, která je pro ně charakteristická. Učitel by měl žákům ukázat, jak nástroj vypadá, zařadit jej do nástrojové skupiny a vysvětlit techniku hry.
- **Harmonie**, chápání a prožívání akordů, harmonické napětí, konsonance a disonance. Žák vnímá vícehlasou vokální a instrumentální hudbu. Žáci zvládnou zazpívat jednoduchý dvojhlas a poznají základní harmonické funkce (tónický, dominantní a subdominantní kvintakord). „V závěru skladby by také měli rozlišit tónický

---

⁴⁸ HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*. 1997. S. 32.

---

*kvintakord v oktávové poloze, která představuje nejdokonalejší dojem zakončení, a tónický kvintakord v kvintové poloze, která působí dojmem otevřeného prostoru.*⁴⁹

Polyfonie vzniká při současném vedení několika melodicky samostatných hlasů a k její průpravě lze docílit nejprve dobře zvládnutým pěveckým dvojhlasem. Žáci určují počet hlasů v polyfonní skladbě, poznávají jejich barvy, hlavní a vedlejší melodii.⁵⁰

Cílem poslechu hudby by tedy nemělo být jen prosté seznámení žáka s konkrétní skladbou. Hlavním cílem je naučit žáka porozumění skladbě. Rozvinout a podpořit u něho specifické hudební dovednosti, jež jsou nezbytné pro poslech. Pak tento poslech nemůže být pouze pasivní záležitostí, ale naopak *aktivním procesem*, který vyžaduje určité dovednosti, schopnosti a znalosti. Pro poslech je podstatná *restrukturace* hudební skladby, protože hudební dílo existuje v čase, a tato restruktura je možná pouze ve vědomí posluchače.⁵¹ Rozpomínáme se na slyšené, současně sledujeme a předvídáme následné. Zde nachází uplatnění jak vrozené posluchačské dispozice, tak i hudební zkušenosti (kompoziční, interpretační).⁵² Paměť, představivost, fantazie se podílí na těchto procesech. Tímto se u žáků rozvíjí odlišné představy, nápady a kreativní myšlenky. Každý nápad je originální. Učitel vede, motivuje žáky a analyzuje s nimi dílo. Dává najevo zaujetí, vyvolává vzpomínky, podněcuje fantazii a představivost. Žák může své *kreativní pojetí poslechu skladby* přeměnit do pohybové aktivity, vyjádřit dramaticky, výtvarnou kresbou, pomocí řízeného dialogu s učitelem atd.

3.2 TVOŘIVÝ POSLECH

Hudba nás obklopuje téměř všude a nejčastěji se jedná o zábavné hudební žánry, jež se stávají spíše jakousi hudební kulisou. Posloucháme ji bez soustředění, často při tom myslíme na něco jiného a takový poslech nám citové zážitky nepřináší. Tímto se liší *pasivní*

---

⁴⁹ SEDLÁK, F., SIEBR, R. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 1988. S. 247.

⁵⁰ Tamtéž. S. 248.

⁵¹ JANDOVÁ, R. *Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání*. 2005. S. 172.

⁵² DRÁBEK, V. *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. 1995. S. 13.

---

poslech hudby od poslechu aktivního a *tvorivého*. Tvořivému poslechu musíme žáka učit. Důležité je zaposlouchání se do hudby, soustředění a potlačení ostatních vjemů.⁵³

U poslechu potřebujeme, aby posluchač získal důvěru ve zvládnutí úkolu. Důvěru lze získat například častým procvičováním, důslednou aktivizací žáků při každé práci s poslechovou skladbou, dále také rozvíjením podnětů a hledáním nových inspirací při poslechových činnostech. Žák postupně získá poslechové dovednosti a důvěru ve své vyjadřovací schopnosti a dovednosti. Práci s poslechovou skladbou lze rozdělit do třech částí:

- Navodit didaktickou situaci před poslechem. Můžeme se zeptat žáků na otázky typu:
  - Víš, co tě při poslechu čeká?
  - Jaká hudba se ozve po zapnutí z počítače?
  - Skladatel nám chtěl vyprávět o svém zážitku, jaký by to asi mohl být zážitek? Radostný nebo žalostný?
- Snažit se plnit některé úkoly při poslechu:
  - Žáci mohou v průběhu poslechu zachytit výraznou melodii (např. hlasem).
  - Vytleskávat rytmus, který je zaujal.
  - Dýchat spolu s hudbou (dýchání v tempu hudby, která hraje, nám usnadní přenášení životních pocitů).
  - Vystihnout náladu mimikou nebo tanečními pohyby.
- Část po skončení poslechu, kdy žákům můžeme zadat tyto úkoly:
  - Pokuste se zachytit slovy náladu, která zněla ve skladbě.
  - Proměňovala se tato nálada v průběhu skladby?
  - Porovnejte náladu této skladby se skladbami z předešlých poslechů.
  - Které nástroje, nebo výrazové prostředky, náladu ve skladbě ovlivnily?
  - Kde by mohla hudba znít, k jaké situaci by se nejspíše hodila?⁵⁴

---

⁵³ DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy*. 2001. S. 99.

⁵⁴ HERDEN, J. *Hudba jako řeč*. 1998. S. 82-83.

3.3 HUDBA JAKO ROZHOVOR – TVOŘIVÁ POSLECHOVÁ AKTIVITA

Hudba je určitým způsobem druh mezilidské komunikace, která využívá zvukové prostředky. Za hudbu v pravém slova smyslu jsou považovány jak zvukové projevy reálně znějící, tak i představované.⁵⁵ Toto téma nám dává možnost poukázat na to, v čem je hudba podobná rozhovoru. Pomocí *kreativní improvizace* v určitých poslechovéch skladbách lze objasnit podstatu rozhovoru, a jaké druhy a formy může mít. Pokud si žáci hudbu „osahají“, dokáží lépe poznat její vlastnosti svými smysly a zkušenost, jež žáci budou mít, poslouží jako východisko k pochopení obsahu hudby. Poslech a muzicírování lze pojmut jako opravdový rozhovor (dva nástroje, dva partneři) nebo obrazně (rozhovor s tvarem, dílem). Cílem je zvýšit zapojení žáka v poslechu hudby, aby nebyl poslech jen pasivně přijímán, ale *kreativně vyjádřen, pozorně a citlivě vnímán*. Ze hry, diskuse a improvizace, jež se střídají s tvořivým poslechem, vychází metodický postup.

Průpravnými činnostmi mohou být: hra na rozhovor ve dvojicích (střídání otázky a odpovědi) nebo různé druhy rozhovorů (milostný, přátelský, hádka). V. Drábek ve své publikaci *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky* uvádí jako průpravná cvičení dva typy rozhovorů:⁵⁶

1. Hra na rozhovor ve dvojicích

Hra na rozhovor ve dvojicích, kdy střídáme otázky a odpovědi, může mít podobu vokální improvizace (hra na operu) nebo nástrojové improvizace (předvěti-závěti). Východisko úvah bude to, co děláme, když vedeme rozhovor. Co je vlastně jeho smyslem a podstatou? Potřebujeme druhému něco sdělit, vysvětlit si. Nejjednodušším rozhovorem je střídání otázek a odpovědí. Způsobem, jakým to vyjádříme, může dojít i k negaci původního významu slov např.: „To se ti povedlo!“, může působit jako pochvala i jako výsměch. Právě toto se vztahuje ve zvýšené míře v hudbě. Chce nám něco sdělit, přesvědčit nás, ať už sama o sobě nebo o něčem jiném.

2. Různé druhy rozhovorů

Druh rozhovoru může být jak přátelský, tak i milostný, nebo dokonce v podobě hádky. Zkušenosti, jež získáme ve verbálním projevu, promítneme do hudby. Přátelský rozhovor má většinou průběh v klidném tempu, bez přítomnosti poryvů a skoků v melodii.

---

⁵⁵ POLEDŇÁK, I. *Hudba jako problém estetiky*. 2006. S. 142.

⁵⁶ DRÁBEK, V. *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. 1995. S. 114.

Souměrně jsou zde dány otázky a odpovědi. Oproti tomu hádka bude nesouměrná, asymetrická, včetně skákání do řeči, s proměnlivým tempem, rytmem i dynamikou. Žáci sami vymýšlí různé varianty a pokouší se o hudebně přiléhavé vyjádření. Například v milostném rozhovoru otázka vyzní ostýchavě nebo vášnivě, odpověď koketně, odmítavě apod.⁵⁷

Zde uvedu dvě skladby, které propojují poslech hudby s *kreativní interpretací*, jež vedou žáky k *tvorivému, aktivnímu poslechu a originalitě*.

Poslech C. M. Weber: *Vyzvání k tanci*⁵⁸

Formou hádanky uvedeme krátký úvod skladby H. Berlioze v orchestrální podobě. Po skončení prvního poslechu žáci zjistí, kdo je nositel rozhovoru a jaký má charakter. Při druhém poslechu bude jejich úkolem detailní sledování vývoje rozhovoru a pokusí se graficky zachytit jeho průběh. Dialog ústí do valčíkového tance a díky tomu je možné odhadnout prostředí, ve kterém se odehrává a personifikovat nástroje (violoncello = tanečník a klarinet = tanečnice). Pokusíme se najít vhodný název pro skladbu, jež pak srovnáme s originálem. Přesný vývoj rozhovoru můžeme sledovat pomocí klavírního výtahu, ve kterém si žáci barevně vyznačí vstupy jednotlivých nástrojů „*Po dvojím oslovení dámy, (takty 1-5, 9-13) začíná tanečník vemlouvavý rozhovor (dolce con espressione). Rostoucí zájem dámy je patrný ze srovnání taktů 5-9 s takty 13-17 a taktů 19-21 s takty 23-25, což se promítá i ve zdobení melodické linie.*”⁵⁹ (viz obrázek č. 1)

---

⁵⁷ DRÁBEK, V. *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. 1995. S. 114.

⁵⁸ Tamtéž S. 115.

⁵⁹ Tamtéž S. 115.

Obrázek č. 1⁶⁰

2

VYZVÁNÍ K TANCI AUFFORDERUNG ZUM TANZ

C. M. WEBER, op. 65
REV. E. KRAUS

PIANO

Moderato

p grazioso

mf

con espressione

p

ritard.

© 1956 Editio Supraphon Praha
ISMN M-2600-0073-5

H 2017

Požizování jakýchkoli kopií je podle zákona zakázáno.
Vervielfältigungen jeglicher Art sind gesetzlich verboten.
Any unauthorized reproduction is prohibited by law.

⁶⁰ Ukázka not *Vyzvání k tanci* op. 65 - Carl Maria von Weber.
Obrázek dostupný z: https://www.raj-not.cz/products/2531_0.jpg

---

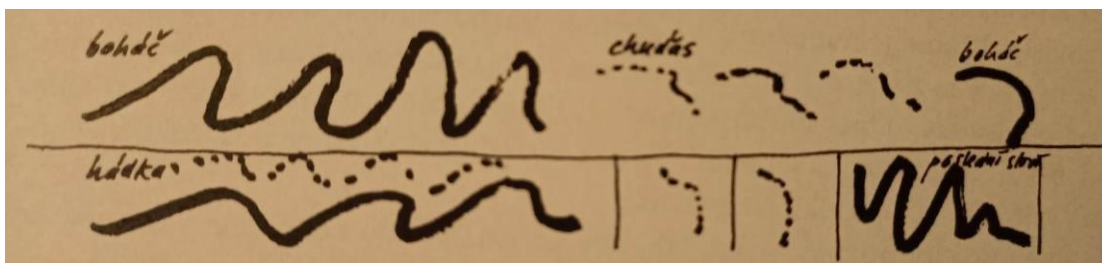
Poslech M. P. Musorgskij: Samuel a Schmuyle (*Obrázky z výstavy*)⁶¹

Tento příklad kreativního poslechu uvádí V. Drábek ve své publikaci *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. Ukázka je uvedena v originální klavírní verzi. Úkolem žáků je určit povahu rozhovoru a charakter osob, jimiž je rozhovor tvořen. Náповědou jim budou tři dvojice, které napíšeme na tabuli.

Příklad: smutný princ	prosící žebrák
vznešený král	flašinetář
nafoukaný boháč	krásná princezna

Až skončí první poslech, tak určíme správnou dvojici a předvedeme scénu pantomimou. U druhého poslechu zaznamenáme graficky průběh skladby a zjistíme, kdy mluví chudřas, kdy boháč, kdy dochází k hádce a kdo má poslední slovo (viz obrázek č. 2). Nakonec porovnáme klavírní verzi (Musorgskij) a orchestrální verzi (Ravel). Přijdeme na to, že orchestrální zní sice efektivněji, ale méně výstižně. Ačkoliv Goldenberg (boháč) je vystihován pouze smyčci, part Schmuyleho je rozčleněn mezi trubku a smyčce, a to zkresluje záměr autora.⁶²

Obrázek č. 2⁶³

3.4 TRANSDISCIPLINÁRNÍ DIDAKTIKA

RVP ZV umožňuje propojování vzdělávacího obsahu, témat a jejich okruhů. Integrace vzdělávacího obsahu pak musí dodržovat logiku výstavby jejich jednotlivých oborů. Hudební výchově jsou integrací nejbližší předměty, jež s ní vytváří vzdělávací obsah

---

⁶¹ DRÁBEK, V. *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. 1995. S. 115.

⁶² Tamtéž s. 115.

⁶³ Ukázka záznamu rozhovoru. DRÁBEK, V. *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. 1995. S. 115.

---

např.: výtvarná výchova a dramatická výchova.⁶⁴ Úzké kontakty nalezneme i s literární výchovou, dějepisem, tělesnou výchovou a v určitých situacích také s přírodopisem, zeměpisem, informatikou či cizími jazyky. Nejbliže má hudební výchova k **výtvarné výchově**, jelikož jde také o jeden z druhů umění a jedná se o specifický odraz skutečnosti, na který má vliv osobnost tvůrce a jeho úhel pohledu, zkušenosti, prožitky, znalosti a v neposlední řadě stupeň ovládnutí výtvarných technik. Poslech hudby má při výtvarné výchově velký vliv. Doplnuje a podporuje akustické vjemy. „*Zejména malířství přináší mnoho podnětů pro plnější vnímání hudebního díla, některá výtvarná díla mohou napomoci k pochopení hudebního sdělení, příp. ke způsobu vyjádření, přiblížení atmosféry doby, architektury, zvyklostí v oblékání, instrumentáře atd.*”⁶⁵ Příkladem společného působení výtvarného a hudebního díla můžeme uvést období impresionismu. Ve výtvarné kultuře se může jednat o obrazy C. Moneta, V. van Gogha a v souvislosti s recepcí hudby skladatelé Claud Debussy či Maurice Ravell.

Dalším integračním oborem je **dramatická výchova**, kde se žáci učí pomocí svých zkušeností. Poznávají sociální vztahy, děje a naučí se lepšímu chápání v oblasti mezilidských vztahů a vnitřních prožitků člověka (jak současných, tak i v minulých dobách nebo v situacích fiktivních). Těchto prožitků lze docílit tzv. hrou rolí neboli dramatickým jednáním v určité situaci. Cílem je prožití situace, kterou si žák vyzkouší „na vlastní kůži”. Recepcí skladby může vycházet z nejrůznějších situací např.: slavnosti, obřady, lidové zábavy, plesy na zámcích, hony, pohádky atd. Žáci se pomocí dramatické výchovy pokusí prožít pocity lidí při pracovních činnostech, při prožívání pocitu lásky, štěstí, nenávisti, zklamání. Při slavnostech člověka provází hudba a některá slavnostní hudba začíná fanfárami. Žáci zde mohou uplatnit zkušenosti s touto hudbou a vybavit si, kde fanfáry dříve zaznívaly a kde v současnosti stále znějí. V souvislosti s tématem se mohou setkat s hudebními skladbami, pro které je charakteristické využití fanfár v určitém prostředí nebo situaci např.: úvod přede hry k Smetanově opeře *Libuše*, první věta Janáčkovy *Symfoniety*.

Hudební výchovu lze dobře využít i ve spojení s **českým jazykem a literaturou** nebo **jazykem cizím**. Prostřednictvím textů písní se dobře propojí hudba s literaturou. Můžeme sem zařadit i skladby komponované na principu melodramatu, kterým bývají básnické texty. Skladatelé je zhudební pro jejich zajímavé zvukové, rytmické či námětové

---

⁶⁴ JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2004. S. 81-82.

⁶⁵ JANDOVÁ, R. *Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání*. 2005. S. 173.

---

vlastnosti. Jako zdroj hudebních zážitků u žáků může zapůsobit skladba (symfonická pohádka) Sergeje Prokofjeva s názvem *Péťa a vlk*. Literární díla jsou častou inspirací hudebním skladatelům. Zřejmé je to v operách, operetách a muzikálech, jež mají v základu libreto, kterým bývá básnický nebo prozaický text. Znalost těchto literárních zdrojů umožní žákovi větší motivaci k vyslechnutí hudební skladby a může sledovat zvukovou a kompoziční stránku skladby, jež vystupuje z literárních inspirací. Příkladem z české tvorby je Smetana a pověst o *Šárce*, Fibich a *Erbenův Vodník*.

Zde bychom ještě mohli zařadit důležitost **hudby ve filmu** například u již zmíněného Erbenova *Vodníka*, který je jednou z balad sbírky *Kytice*. Úkol hudby ve filmu je spíše doplňující. Hudba v něm doprovází dějovou linii, dotváří a někdy i předjímá situace dějové i emocionální. Působí také jako zvuková kulisa. Ve filmové hudbě se uplatňují žánry a styly, které mohou vycházet ze stylů artificiální i nonartificiální hudby.⁶⁶

Cizí jazyky jsou příležitostí pro zpěv písní z určitých zemí, kde žáci kromě hudebních jevů objevují tamní realie, poznávají zvyky a tance zemí, jejichž jazyku se učí. Toto pak přispívá ke vzdělávací oblasti Člověk a společnost, jež znamená propojení hudební výuku s důležitými postoji občanskými i historickými. V této vzdělávací oblasti pak zahrnujeme předměty **dějepis** a **výchova k občanství**. Dobrý přehled o historických událostech a souvislostech, jež se staly, umožní hlubší recepci v hudebních dílech např.: Schönberg se skladbou *Ten, který přežil Varšavu*. Znalosti z dějepisu se nevztahují jen k historickým událostem, ale i k jiným důležitým skutečnostem, protože každé období v dějinách je něčím charakteristické (způsobem života, módou, oblékáním, filosofií, výtvarným, architektonickým a literárním slohem). Do této struktury je pak zasazeno i hudební umění se svými styly, žánry, formami a skladatelskými osobnostmi. Na druhém stupni se žáci setkávají s tematickým okruhem křesťanství a středověká Evropa, kde se nachází konflikty mezi světskou a církevní mocí a vztah křesťanství ke kacířství.⁶⁷ Dotknou se zde období husitství, do kterého spadá husitský chorál *Ktož jsou boží bojovníci*, který si lze se žáky osvojit a pokusit se jej zazpívat. Dále pak mohou poznat symfonickou báseň Bedřicha Smetany *Tábor*, jež je inspirována historickými událostmi. Vyznění skladby bude

---

⁶⁶ SOUŠKOVÁ, D. *Filmová hudby*. Hudební katedra PdF UHK, Hradec Králové. Dostupné z: <http://pdf2.uhk.cz/hudebni-zanry/film.htm>

⁶⁷ JERÁBEK, J, TUPÝ, J. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2004. S. 37.

---

více účinné, pokud budou mít žáci hlubší poznatky o době husitské. Více se ještě pak upevní zájezdem do města Tábor a návštěvou husitských pamětihodností.⁶⁸

Hudební výchova má ve škole žákům zprostředkovat význam a funkci hudby. Snažit se žáky naučit hudbu nejen slyšet, ale především poslouchat a učitel by jim měl pomoci proniknout do hlubší podstaty smyslu hudební skladby. Tyto cíle nám pomáhá naplnit samotná hudební aktivita žáků například tím, že zpívají, hrají na nástroj, tancují, snaží se o dramatické nebo výtvarné ztvárnění. Tímto způsobem dochází k silnějšímu prožitku, jenž v žácích zanechá silnější dojem než samotný slovní popis. Dílo je prezentováno v širší souvislosti a skutečnosti, které nebyly tak známé jsou objasněny na podkladě známého. Žáci tak nalézají různé spojitosti. Vhodná je též komparace zpracování hudebního díla s postupy v jiných uměleckých oborech, jak již bylo zmíněno výše (výtvarná výchova, literatura). Hudbu také s žáky můžeme objevovat v divadle nebo ve filmu.

*„Vysvětlování jednoho díla na základě druhého, vytváření paralel výrazových uměleckých prostředků napomáhá otevření nového emocionálního a estetického působení, což napomáhá k základní analýze zkoumaného uměleckého díla.“*⁶⁹ Toto pak pomáhá žákovi k všestrannější orientaci v umění. Společným základem pro výchovně vzdělávací akci a základ oboustranného působení je umělecké dílo. Opera, balet a muzikál jsou vhodná díla pro hudebně dramatické tvorbu. V literatuře lze zkusit ozvučení literární předlohy scénickou hudbou za pomoci Orffových nástrojů, která směřuje k porozumění souvislostí a podobnosti v hudbě a literatuře, a také napomáhá rozvoji kreativity. Není jen důležité, aby učitel znal a využíval tyto různé učební metody, ale především to, aby je uměl vhodně využít s ohledem na učivo a schopnosti dětí. Učitel metodu zvolí v odpovídající hudební situaci, dále s ní pracuje a pak sloučí menší fáze hodiny s motivační, upevňovací a kontrolní funkcí do poměrně vyšších částí. Cílem je vytvoření předpokladů pro opakování a shledání se s hudebním dílem na vyšší úrovni s ohledem k rozvoji žákova hudebního myšlení.⁷⁰

---

⁶⁸ JANDOVÁ, R. *Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání*. 2005. S. 173-174.

⁶⁹ MORAVCOVÁ, J. *Využití powerpointových prezentací v hodinách HV*. 2014. S. 17-18.

⁷⁰ Tamtéž. S. 12-19

---

4 PRAKTICKÁ ČÁST – DIDAKTICKÉ PŘÍPRAVY NA VYUČOVÁNÍ

Cílem této části diplomové práce je zpracovat čtyři výukové modely hudební výchovy na 2. stupni základní školy, na nichž budu demonstrovat tvořivý přístup učitele, tvořivé metody práce s poslechem skladby a vyplynou i projevy kreativity žáků z popisovaných aktivit při poslechu. Všechny výukové modely jsem si vyzkoušela ve školní praxi při vedení hodin hudební výchovy. Výsledky a vlastní hodnocení průběhu včetně zhodnocení kreativity při postupech popíši v závěrečných reflexích. Dalším cílem je motivovat žáky v hudební výchově, zaujmout je něčím neobvyklým a ukázat jim jinou, zábavnou a kreativní stránku hudby, při které se zapojí celá třída a nikdo nebude jen sedět a pasivně poslouchat. Práce bude jak individuální, tak i skupinová. Pokusím se spojit poslech skladby a písní s hrou na tělo, nástroje a propojit výuku s mezipředmětovými vztahy.

Do své praktické části jsem si vybrala žáky sedmých, osmých a devátých tříd ze dvou základních škol. První školou byla Základní škola Elanor v Sušici. Tato škola je soukromá, rodinného typu. Její výukové principy vycházejí z osobnostně orientovaného modelu vzdělávání, které podporují jedinečnost každého dítěte. Klade se zde důraz na učení v souvislostech a na individuální osobnost žáka. Ve třídách skoro každé dítě hrálo na hudební nástroj, ať už to byla flétna, piano, housle, bubny, harmonika. Bylo zde příjemné prostředí a práce s dětmi probíhala v klidné atmosféře a dobré spolupráci.

ZŠ Blatenská v Horažďovicích je oproti tomu velkou školou, kde jsou paralelní třídy. Počet žáků ve třídě je větší. Někteří žáci na hudební nástroj hráli, ale byla jich třeba jen pětina. I v těchto třídách se mi s dětmi spolupracovalo dobře. Chvíli to ovšem trvalo, než jsme se domluvili, co a jak budeme dělat. Větší problém byl zaujmout je a motivovat k práci, proto jsem se rozhodla vybrat si hodiny, které se povedly, a i žáci z nich byli nadšení.

Metody, kterých jsem využila se skládají ze hry na tělo, Orffových nástrojů, metod kritického myšlení, doplňování a skládání písně, boomwhackers a v neposlední řadě výrobou vlastního hudebního nástroje. Mé didaktické postupy povedou od jednoduchého ke složitějšímu. Chtěla bych, aby se děti naučily vyjadřovat své názory, pocity, jak se jim práce a skladby líbily, co se jim při nich vybavuje za vzpomínky. Na začátku hodiny vždy nastíním aktivitu, kterou budeme dělat. Vysvětlím jim účel a postup, jak mají pracovat. V závěru hodiny bude následovat zhodnocení a reflexe.

4.1 KREATIVNĚ-PRACOVNÍ POSLECH HUDBY A IMITACE ZVUKŮ VODY (MODEL VÝUKOVÉ JEDNOTKY V 8. ROČNÍKU ZŠ)

Anotace

Tématem hodiny je poslech zvuků vody a jejich napodobování. Na počítači žákům pustíme několik nahrávek, kde voda teče např.: kohoutek, kašna, moře, řeka, kapky deště. Nejprve se pokusí rozeznat, kde asi voda může téci, pak zkusí vymyslet další zvuky, které voda vytváří. V další části hodiny se budeme bavit o dešťových holích, co je to a jaké bylo jejich využití. Pak si je žáci sami vyrobí a naplní surovinami podle své libosti (rýže, těstoviny, čočka). Na konci hodiny následuje ukázka práce, imitace zvuků vody a reflexe žáků z hodiny.

Charakteristika a vysvětlení kreativního poslechu hudby:

Při této činnosti rozvíjíme u žáků **tvořivé dovednosti** a **fantazii** (výroba dešťové hole a imitace zvuků vody). Během práce je puštěna relaxační hudba s doprovodem piana a se zvuky vody. Žáci reflektují, jak na ně hudba působí a co jim připomíná, zda si něco vybavují, vzpomínky, zážitky. Využíváme **individuální hudební schopnosti** a **dovednosti** při hudebních aktivitách (imitaci zvuků vody). Žáci se učí nacházet souvislosti mezi hudbou a dalšími výukovými předměty, které se pojí s tímto tématem (přírodopis, zeměpis, výtvarná výchova). Každý z nich si vytvoří dešťovou hůl dle své libosti a pak se snaží **imitovat zvuk** vody. Tímto postupem docílíme toho, aby si žáci vybavili, jaké možné formy voda může mít, kde se s nimi lze setkat a také je vychováváme k *citlivosti k okolí*, k *naslouchání* a **diferenciaci přírodních zvuků**. Tak vznikají vzpomínky na moře, fontány, vodopády, kempování, skákání do louže, bruslení na ledě, bouřky s krupobitím. Žáci si je vybavují a podělí se s ostatními o zážitky a nápady. Následně toto spojíme s praktickou výrobou dešťové hole a společnou imitací zvuků vody. Každé z dětí má jinou představu a systém, jakým hůl bude překlápět, a čím ji naplní. Díky tomu vzniká u každého **originální nástroj se specifickou barvou zvuku**.

Téma výukové jednotky: Poslech zvuků vody a její napodobování, výroba dešťové hole

Učivo dle RVP ZV: HV-9-1-01 využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách

HV-9-1-08 vyhledává souvislosti mezi hudbou a jinými druhy umění

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace

Hlavní část: výroba dešťových holí

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

4.1.1 Úvodní část

Motivace

Výchovně vzdělávací cíle: žák vymyslí situace, kde a jaký voda vydává zvuk, snaží se na nahrávkách podle sluchu rozlišit zvuk vody

Výukové metody: metoda diskuse, rozhovoru, myšlenková mapa

Přibližný čas trvání: 8 minut

Učební pomůcky: PC s reproduktory, tabule, křída

Popis činnosti:

Žáci se pohodlně usadí a na počítači jim pustíme několik nahrávek, kde voda teče např.: kohoutek, kašna, moře, řeka, kapky deště. Nejprve se pokusí rozeznat, kde asi voda může téci. Dále pokračujeme otázkami. „*Jaká skupenství má voda? Zkusíte vymyslet další zvuky, které voda může mít, např. při nějaké činnosti?*“ Vyslechneme si jejich nápady a můžeme je ještě dalšími doplnit (skok kapra ve vodě nad hladinu, házení žabek, bruslení na ledě, praskání ledu). Tyto nápady zaznamenáme na tabuli a zakreslíme pomocí **myšlenkové mapy**.

4.1.2 Hlavní část

I. **Výroba dešťové hole**

Výchovně vzdělávací cíle: žák si podle pokynů učitele vyrobí svou dešťovou hůl

Výukové metody: slovní, poslech hudby, dovednostně-praktické

Přibližný čas trvání: 30 minut

Učební pomůcky: PC s reproduktory, čočka, rýže, těstoviny, kamínky, papírové trubice s uzávěrem, lepenka, nůžky

---

Popis činnosti:

Než začneme s výrobou zeptáme se žáků. „*Víte, co jsou dešťové hole?*“ Dáme žákům prostor k vyjádření, pokud nebudou vědět, pomůžeme jim a vysvětlíme použití dešťových holí.

Například, že tento nástroj pochází od původních obyvatel Ameriky, kteří jej vyráběli z dutých kaktusů plněných semínky a užívali je jako ceremoniální nástroj. Dešťovou hůl poprvé vyrobily indiánské kmeny z jihoamerického Chile. Používala se při rituálech, které měly přivolat déšť. Tradičně to byla dutá hůl, která se vyráběla z odumřelého kaktusu. Dovnitř se pak nasypala semínka nebo drobné kamínky a zvenčí se zalepila pryskyřicí.⁷¹ Můžeme se ještě zeptat žáků, zda ví, co je pryskyřice.

Každému žákovi dáme kartonovou trubici a dvě víčka. S sebou do školy si žáci přinesou izolepu, nůžky a popřípadě barvičky k domalování dešťové hole. Žáci pracují samostatně. Při práci jim pustíme jako kulisu relaxační hudbu za zvuků vody a piana. Nejprve si zalepí hůlku z jedné strany a pak do ní nasypou trochu čočky, rýže, těstovin nebo kamínků. Druhou rukou si ucpou volný konec a vyzkouší, jak zvuk zní. Náplň si mohou dosypat nebo odsypat dle své libosti. Hůlku si pak několikrát otočí a poslechnou si, jaký zvuk vydává. Až se jim bude zvuk líbit, zalepí i druhý konec hůlky a ještě jednou nebo dvakrát jej obmotají páskou. Celá hůlka se tím zpevní. Na hůlku si ještě mohou namalovat ornamenty.

II. Ukázka dešťové hole

Výchovně vzdělávací cíle: žák představí svou dešťovou hůl a ukáže její zvuk

Výukové metody: diskuse, názorně-demonstrační

Přibližný čas trvání: 12 minut

Učební pomůcky: dešťová hůl, PC s reproduktory

Popis činnosti:

Pokud je ve třídě koberec, sedneme si s žáky na koberec do kroužku i s dešťovými holemi. Postupně každý z žáků ukáže svou výrobu a její zvuk. Na PC pustíme vybrané zvuky vody a pomocí dešťových holí se je žáci pokusí napodobit. Na závěr si ještě společně zkusíme udělat „*Mexickou vlnu*“ se všemi nástroji.

---

⁷¹ Dostupné z: <https://www.mujirozhlaz.cz/zvidavec-evy-sinkovicove/co-se-skryva-uvnitri-indianske-destove-hole-k-cemu-slouzi>

4.1.3 Závěrečná část

Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

Přibližný čas trvání: 10 minuty

Popis činnosti:

Zhodnotíme hodinu a výrobky, které si žáci vytvořili. Shrňeme, co jsme se naučili. Výtvary můžeme dát na výstavu, aby se ostatní spolužáci na ně mohli podívat a dozvěděli se, k čemu slouží. Žáky pochválíme za jejich práci a můžeme jim položit následující otázky.

Otázky: „Co se vám nejvíce líbilo na dnešní hodině? Kdo vysvětlí, k čemu se dříve dešťová hůl používala? Jak na vás působila relaxační hudba při práci?“

Pak uklidíme zbytek věcí, které jsme nepoužili.

Sebehodnocení žáků

Každý z žáků zhodnotí, jak se mu práce povedla, zda je se svým výrobkem spokojený a co by například příště udělal jinak. Dále reflektují, jak na ně působila relaxační hudba při výrobě dešťových holí.

4.1.4 Reflexe

Tato hodina proběhla v 8. třídě ZŠ Elanor v Sušici. Neměla 45 minut, jako hodina na běžné škole, ale celých 60 minut. Hodina, kterou jsem si připravila, bych zhodnotila jako zdařilou. Nedošlo zde k žádnému závažnému problému, nebo kritické situaci. U žáků bylo evidentní, že je práce bavila. Dešťové hole byly pro ně novinkou, neznali je a výroba byla pro děti zajímavým a kreativním prvkem ve výuce. Výrobou dešťových holí jsem se inspirovala na internetu⁷² a pak mě napadlo spojit to tematicky se zvuky vody. Myslím si, že tato práce žáky aktivně a kreativně podněcovala a naučili se novým věcem. Všichni žáci se snažili a zapojovali jak na začátku, tak v průběhu hodiny. Vše proběhlo v pořádku bez kázeňských problémů. S motivací žáků nebyly potíže. Žáci si dokázali pak představit, co vše může voda určitými zvuky vyjadřovat. Podařilo se propojit poslech hudby (relaxační hudba, zvuky vody), pohybové a kreativní činnosti, fantazii a komunikační složku. Hudba při práci působila jako zvuková kulisa. Byla uklidňující a zároveň stimulační k tématu hodiny a k práci, kterou jsem se žáky dělala. Žáci hodnotili hodinu kladně a nejvíce se jim líbila na

---

⁷² Odkaz dostupný na: <https://www.brydova.cz/2009/09/30/destova-hul/>

---

konci „*Mexická vlna*“, kterou se nám podařilo pomocí dešťových holí potřetí provést bez chyby.

Aktivizační a tvořivé prvky v uvedené výukové jednotce:

Práce v hodině žáky aktivně a kreativně podněcovala a naučili se novým věcem. Model tvořivého poslechu byl propojen s poslechem hudby, vlastními instrumentálními činnostmi, fantazií a komunikační složkou. Žáci chápali souvislosti mezi dešťovými holemi a přírodou. Vnímali stylovou odlišnost jejich zvuku a operovali s hudebními představami. U každého z žáků byla znát originalita myšlení, fantazie. Diskuse obohatila žáky a všichni se mohli s ostatními podělit o svou kreativitu.

4.2 POSLECHOVÉ ČINNOSTI S PRVKY TVOŘIVOSTI PŘI DIDAKTICKÉ ANALÝZE SKLADBY (MODEL VÝUKOVÉ JEDNOTKY V 7. ROČNÍKU ZŠ)

Anotace

Pětílístek po pisateli vyžaduje, aby shrnul informace a názory do výrazů, které vystihují (popisují) daný námět nebo o něm uvažují. Aktivita je snadná a pomáhá žáky aktivizovat, rozvíjí také kritické myšlení. Pětílístek je využíván jak pro otevření tématu, tak pro jeho shrnutí a uzavření. Ve fázi evokace může pětílístek pomoci při zjišťování toho, co si žáci pamatují, nebo s jakými představami do tématu vstupují. Jeho tvorba je také dobrým výchozím bodem pro následnou diskuzi, která je pro žáky aktivní a kreativní formou pro vyjádření svých nápadů. Žáci se při této hodině naučí komparovat poslechové skladby a snaží se je zařadit do určitého stylového období. Druhá aktivita v podobě musicogramy zahrnuje aktivní poslech hudby, která je spojena se hrou na tělo.

Charakteristika a vysvětlení kreativního poslechu hudby:

Pětílístek, který při této hodině použijí, je jedna z didaktických metod, která slouží k rozvoji kritického myšlení. Vede žáka k aktivnímu učení. Kritické myšlení pomáhá žákům formulovat vlastní otázky, vede žáky k hlubší analýze problémů, povzbuzuje je k sebevyjádření. Metoda spočívá v **rozvíjení klíčového tématu**, problému nebo námětu tak, že se postupně uvádí popis – charakteristika pojmu (dvě přídavná jména), následuje vyjádření činnosti – co to dělá (tři slovesa), na další řádek napíšeme čtyřslovný výraz vyjadřující pocit (věta o čtyřech slovech), na závěr je nutné shrnutí – synonymum v podobě jednoho podstatného jména. V této metodě není žádná odpověď špatně. K poslechu vybereme dvě skladby, jež jsou stylově odlišné.

Na konci hodiny je ještě zařazen poslech hudby spojený se hrou na tělo v podobě **musicogramy**, která propojuje **rytmická cvičení s aktivním poslechem**. Lze využít i Orffovy nástroje.

Téma výukové jednotky: Poslech a komparace skladeb metodou pětílístku

Učivo dle RVP ZV:

HV-9-1-01 využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách

HV-9-1-07 zařadí na základě individuálních schopností a získaných vědomostí slyšenou hudbu do stylového období a porovnává ji z hlediska její slohové a stylové příslušnosti s dalšími skladbami

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace

Hlavní část: poslech a komparace skladeb metodou pětílístku, musicograma – poslech spojený se hrou na tělo

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

4.2.1 Úvodní část

Motivace

Výukové metody: rozhovor, diskuse

Přibližný čas trvání: 3 minuty

Popis činnosti:

Zeptáme se dětí, co si představí pod pojmem pětílístek. Necháme je vyjádřit své nápady. Řekneme jim, že za malý okamžik se vrátí do doby, kdy žil Antonio Vivaldi.

Otázky na žáky: „Do jakého období byste zařadili Antonia Vivaldi? Víte přibližně rok, století? Znáte nějakou skladbu, kterou složil Antonio Vivaldi? Věděli byste na jaký nástroj hrál?“

4.2.2 Hlavní část

I. Poslech skladby *Figarova svatba a Léto* od A. Vivaldi

Výchovně vzdělávací cíle: Cílem je povzbudit aktivní formou kreativitu a fantazii žáků při poslechu skladeb. Naučit žáky vyjádřit svůj názor, jaké pocity v nich skladba evokovala a následně vést diskuzi.

Výukové metody: slovní, poslech

Přibližný čas trvání: 20 minut

Učební pomůcky: PC s reproduktory

Popis činnosti:

Pětilístek je hravá metoda, jež se používá při poslechu skladby, kde si žáci budou moci představovat, jak na ně skladba působí a co jim připomíná (např. nějakou část z filmu). Žákům rozdáme pracovní list, na kterém je z obou stran vytištěný pětilístek. Vysvětlíme jim, v čem tato hravá metoda spočívá a jak mají postupovat. Do první řádky žáci napíší jednoslovný název pro téma (obvykle podstatné jméno). Do druhé řádky dvouslovný popis tématu, jeho podstatných vlastností, jak je vidí pisatel (odpověď na otázku: Jaké je téma?). Třetí řádku sestaví ze tří slov vyjadřujících dějovou složku tématu – tedy, co „téma“ dělá nebo co se s ním děje. Do čtvrté řádky pětilístku napíší větu o čtyřech slovech, která se vztahuje k tématu (sloveso může chybět). Do poslední řádky žáci vymyslí jednoslovné synonymum, které rekapituluje podstatu tématu. Pustíme jim dvě rozdílné skladby, které pak následně budou komparovat. Vhodná délka skladby je maximálně tři minuty a poslech budeme celkem třikrát opakovat.

První skladba bude *Figarova svatba* (předehra k opeře) od A. Vivaldi.⁷³ Název skladby jim na začátku nebudeme sdělovat, aby nebyli ovlivněni tématem.

Při *prvním poslechu* žáci nebudou nic psát. Pohodlně se usadí, mohou si položit hlavu na lavici a zavřít oči. Budou jen vnímat hudbu, promýšlet nápady, představovat si situace, nebo film, kde by se mohla vyskytnout. Při *druhém poslechu* si již budou zapisovat do pětilístku. Nahrávku jim pustíme ještě *potřetí*, aby si případně mohli dopsat všichni, kteří třeba nestihli a ostatní opravit slova, která je ještě napadla. Stejným způsobem budeme pracovat s druhou skladbou od A. Vivaldi *Léto* a vybereme část *Bouře*.⁷⁴

---

⁷³ Skladba dostupná na:

https://www.youtube.com/watch?v=m4Xa1fth_Kg&ab_channel=Komorn%C3%ADfilharmoniePardubice

⁷⁴ Skladba dostupná na: https://www.youtube.com/watch?v=NqAOGduIFbg&ab_channel=Prueb270891

II. Komparace skladeb

Výchovně vzdělávací cíle: Cílem je naučit žáky vyjádřit svůj názor, pocity, které mají ze skladeb a pokusit se je reflektovat.

Výukové metody: slovní, diskuse

Přibližný čas trvání: 10 minut

Učební pomůcky: pracovní list

Popis činnosti:

Pokud je ve třídě k dispozici koberec, sedneme si na něj se žáky do kroužku. Pokud ne, zůstaneme v lavicích nebo si uděláme ve třídě prostor a dáme si židle do kruhu. Každý ze žáků si vezme pracovní list a přečte nejprve svou první tvorbu pětilístku (viz Příloha č. 1). Až ji dočtou všichni, tak následuje komparace s druhou skladbou (viz Příloha č. 2). Žákům následně sdělíme název skladeb. Budeme si s nimi všímat toho, v čem se lišily a co kdo ze spolužáků napsal. Zda se někde tematicky shodli, nebo byly jejich pocity a názory úplně odlišné.

Otázky pro komparaci: „*Jaké nástroje jste ve skladbě slyšeli? Jaké bylo tempo a dynamika hudby? Měnilo se nebo bylo pořád stejné? „Pokuste se porovnat, které nástroje převažovaly v této skladbě a které byly ve skladbě druhé. Jak na vás působila nálada skladby, jsou obě veselé, smutné, energické....? Vybaví se vám nějaký film, nebo scéna, kam byste mohli tyto skladby zařadit, kde by se hodily? Např. kdybyste byli režisérem filmu a měli vybírat hudbu do jeho určité části. Zkuste zapřemýšlet.*”

III. Musicograma

Výchovně vzdělávací cíle: cílem je žáky naučit správný rytmus pomocí hrou na tělo

Výukové metody: dovednostně-praktické

Přibližný čas trvání: 7 minut

Učební pomůcky: PC s reproduktory a dataprojektor

Popis činnosti:

Před spuštěním musicogramy, v písničce *Dance monkey*⁷⁵, pomocí dataprojektoru, uděláme s žáky menší přípravu a seznámíme je s tím, co mohou ve videu očekávat. Vysvětlíme jim, co jednotlivé obrázky znamenají (viz Příloha č. 3). Na obrázku, kde má postava červené

---

⁷⁵ Skladba dostupná na:

https://www.youtube.com/watch?v=hqZeWsUwRb0&ab_channel=LaboratoridiMusicaperInfanziaPrimaria

---

tričko, tak si plácne rukou o hrudník. Postava s modrými kalhotami ukazuje, že si pleskne o stehna, můžeme oběma rukama. Další postava, která má boty a objeví se ve videu, tak dupneme, pak tleskneme a luskneme. Určíme, na kolik dob je písnička a zopakujeme si, co znamenají pomlky. Pustíme žákům kousek ukázky, aby věděli, jak vypadá začátek a tempo skladby. Pak jim skladbu pustíme celou a zapojíme žáky a podruhé je necháme, ať ji už zkusí sami. Pokud někdo z žáků nechce hrát na tělo, můžeme využít Orffovy nástroje.

4.2.3 Závěrečná část

Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

Přibližný čas trvání: 5 minuty

Popis činnosti: Shrňeme společně celou výukovou jednotku (co jsme se dnes naučili, dělali). Žáky pochválíme za jejich práci a můžeme jim položit následující otázky.

Otázky: „*Vyberte aktivitu, která se vám v hodině líbila a chtěli byste si ji zkusit někdy zopakovat. Které skladby jsme si v hodině pouštěli a kdo byl jejich autorem? Stačil vám čas, který jste na poslech měli, nebo byste potřebovali ještě více času na přemýšlení? Zvládli jste udržet správný rytmus, když jsme dělali musicogramu?*”

Sebehodnocení žáků

Žáci slovně zhodnotí, jak se jim vyvedl pětílístek, zda se jim podařilo přijít na téma, nebo si představili úplně něco jiného. Dále zhodnotí, jak se jim podařila hudebně pohybová aktivita v písničce *Dance monkey*, kde například měli rytmický problém.

4.2.4 Reflexe

Tuto hodinu jsem odučila na ZŠ Blatenské v Horažďovicích. Kreativní forma ve výuce v podobě pětílístku po pisateli vyžaduje, aby shrnul informace a názory do výrazů, které hudbu podle něho vystihují. Aktivita byla snadná na pochopení, pomáhala žáky aktivizovat a rozvíjet také kritické myšlení. Žáci se při této hodině naučili **komparovat poslechové skladby**, které byly odlišné tématem a svým charakterem. Pokusili se je zařadit do určitého stylového období. Každý z žáků se mohl při této aktivitě vyjádřit a **řici svůj názor**. Mohli jsme pak tyto názory porovnávat s ostatními. Žádná odpověď nebyla špatně a každá práce byla originální. Podařilo se nám skladby porovnat, zhodnotit, jak na každého z žáků působí

---

a při jaké scéně ve filmu by si dokázali znějící hudbu představit. Tímto se uplatnila jejich **fantazie a aktivní hudební vnímání** poslouchané skladby.

Druhá aktivita v podobě musicogramy zahrnuje **aktivní práci při poslechu hudby**, který je spojen se **hrou na tělo**. Žáci se musí soustředit na tempo a rytmus skladby a do toho ještě zvládat určité rytmické prvky hrou na tělo. Někteří žáci si do písničky *Dance monkey* i zpívali a skoro všichni se přidali zpěvem v refrénu. Hodina proběhla bez větších kázeňských problémů a stihla jsem vše, co jsem měla připravené. V této hodině se mi podařilo propojit **hudebně pohybové činnosti**, mezipředmětové vztahy, rozdílnost artificiální a nonartificiální hudby. Toto vše lze vnímat jako kreativní pojetí poslechu hudby.

Aktivizační a tvořivé prvky v uvedené výukové jednotce: model tvořivého poslechu v této přípravě spočíval v aktivním poslechu – apercepci, ve vědomém poslechu. Dále si žáci uvědomovali kontext, souvislosti, chápali funkci hudebně vyjadřovacích prostředků při poslechu obou skladeb, vnímali jejich stylovou odlišnost a operovali s hudebními představami. U každého z žáků byla znát originalita myšlení, fantazie, cit při poslechu skladeb a určitá senzitivita, díky níž vnímali a rozlišovali hudební emoce. Aktivizace s hudební pamětí, představitivostí a emocionalitou, jež byla jejich výsledkem pocitů, kterými obohatili diskusi a podělili se o svou kreativitu s ostatními spolužáky, byla pro ně přínosem. V neposlední řadě došlo k efektivnímu propojování rytmicko-pohybových činností při hře na tělo.

4.3 HRA NA METALOFONY A HUDEBNÍ KVÍZ (MODEL VÝUKOVÉ JEDNOTKY V 8. ROČNÍKU ZŠ)

Anotace

V této dvouhodinové výuce se žáci postupně naučí zahrát písničku *Batalion* na metalofony. Probereme si nejprve rytmus písničky, vytleskáme si její rytmus společně rukama a také si písničku zazpíváme. Hru na metalofony budeme cvičit po dvou taktech a pak k nim přidávat další. Nejprve budeme hrát pravou ruku, poté levou a následně zkusíme oběma rukama dohromady. Pro zpestření hry si žáci budou trénovat části písničky ve dvojicích a pak nám několik taktů společně zahrají. V polovině druhé hodiny udělám hudební kvíz. Vybrala jsem 14 písniček (české i anglické), které jim budu hrát na piano a ve dvojicích se budou snažit napsat název písničky, popřípadě autora, anebo ve které pohádce/filmu písnička zněla. Za každou část

---

mohou získat jeden bod. První tři dvojice dostanou jedničku a na závěr si žáci hlasováním vyberou, jakou píseň si chtějí zazpívat.

Charakteristika a vysvětlení kreativního poslechu hudby:

Prostý poslech, nebo zazpívání písně *Batalion*, by nebyl zdaleka tak zajímavý. Využila jsem hudebních schopností dětí této třídy a propojila poslech s instrumentální složkou. Metalofony jsou snadno přenosné a na jejich klapkách jsou napsané názvy not, takže i pro děti, které tápou a noty dokonale neovládají, jsou tyto nástroje vhodné. Hraje se na ně paličkami, takže hra není náročná jako například na flétnu nebo piano, kdy děti musí myslet na správný prstoklad. Na druhou část hodiny jsem vybrala 14 písní, které budu hrát na piano a děti se pokusí uhodnout jejich název, popřípadě autora, nebo v jaké pohádce/filmu je mohli slyšet. Žáci písně znají spíše v originále, když je hraje kapela, která disponuje elektrickými nástroji, bubny atd. Prostým zahráním na piano zní jinak, odlišují se, a tak vzniká jiný druh poslechu než ten, na který jsou zvyklí.

Téma výukové jednotky: Píseň *Batalion*, hra na nástroje, zpěv, poslech a hudební kvíz

Učivo dle RVP ZV: HV-9-1-01 využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách

HV-9-1-03 reprodukuje na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace

V RVP ZV můžeme tuto hodinu přiřadit k tématu vzdělávacího obsahu poslechových a instrumentálních činností.

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace – zpěv a rytmus písně *Batalion*

Hlavní část: hraní písně *Batalion* na metalofony, poslech písní a hudební kvíz, zpěv vybraných písní

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

4.3.1 Úvodní část

Motivace

Výchovně vzdělávací cíle: žáci se správně rytmicky naučí vytleskat píseň *Batalion*

Výukové metody: slovní, názorně-demonstrační

Přibližný čas trvání: 10 minut

Učební pomůcky: PC s reproduktory, vytištěná píseň, piano

Popis činnosti:

Nejdříve se žáků zeptáme, zda tuto píseň znají. Většinou se ve školách zpívá a je známá. Pustíme jim na počítači nahrávku, aby věděli, jak zní. Mezitím rozdáme žákům vytištěné noty s textem písně. Určíme si, v jakém taktu píseň je a na kolik dob si budeme počítat. Píseň si společně zazpíváme a doprovodíme žáky pianem. Následně si zkusíme část písně vytleskat. Nejdříve jim jakožto učitelé předvedeme určitý úsek písně, který budeme vytleskávat a poté jej zkusíme správně rytmicky vytleskat se žáky.

4.3.2 Hlavní část

I. Hraní písně *Batalion* na metalofony

Výchovně vzdělávací cíle: žáci se naučí správně rytmicky a plynule zahrát část písně *Batalion* na metalofon

Výukové metody: názorně-demonstrační

Přibližný čas trvání: 35 minut

Učební pomůcky: noty, metalofon, psací potřeby

Popis činnosti:

Společně si v písni určíme názvy not. Především, aby je znali žáci, kteří si u nich nejsou správným názvem jistí. Zapiší si jméno noty do rozdaného papíru (viz Příloha č. 4). Palička na metalofon má dvě strany, jednu měkkou – gumovou a druhou stranu tvrdou. Gumová strana hraje tišeji, a proto je vhodná při samostatném nacvičování a neruší svou hlasitostí spolužáky. Nejprve žákům zahrajeme první řádku skladby pravou rukou, aby věděli, jak zní. Poté ji začnou hrát pravou rukou vždy dva takty, které když se jim podaří, mohou si k nim připojovat další dva a následně zkusí zahrát celou řádku. Žáci si samostatně cvičí na metalofony. V průběhu hraní je obejdeme a zjistíme, jak jim to jde, popřípadě, kde potřebují pomoci. Když zvládnou dobře hraní pravou rukou, zkusíme hrát levou rukou. Zase jim nejprve předvedeme melodii a rytmus. Kdo toto z žáků zvládne, může si píseň cvičit oběma rukama dohromady. Poté zkusíme žáky samostatně nebo ve dvojicích, aby nám zahráli nahlas několik taktů skladby, a následně se mohou pokusit o celou řádku. Hra záleží na individuálních schopnostech každého z žáků. Může nám zahrát jednou rukou nebo

---

oběma, podle toho, jak mu to jde. Teď již mohou hrát kovovou stranou paličky, aby byli slyšet. Na konci hodiny se se třídou můžeme pokusit zahrát první řádku pravou rukou společně.

II. Poslech písní a hudební kvíz

Výchovně vzdělávací cíle: žák pozná název hrané písně, popř. autora

Výukové metody: slovní, poslech

Přibližný čas trvání: 25 minut

Učební pomůcky: piano, noty písní, papír, psací potřeby, tabule a křída

Popis činnosti:

Žáci si utvoří dvojice, sednou si do lavic a vezmou si papír a propisku. Než začneme, můžeme děti motivovat k větší práci tím, že první tři dvojice dostanou jedničku do žákovské knížky. Sedneme si ke klavíru a začneme hrát první píseň. Mezi písněmi necháme krátkou chvíli, aby si žáci stihli promyslet, domluvit se ve dvojici a zapsat název skladby. Výběr písní můžeme zvolit ze zpěvníku *Já, písnička*, nebo dále z toho, co žáci rádi poslouchají (toto si můžeme zjistit v úvodní hodině hudební výchovy). Když odehrajeme všechny písničky, počkáme, až všichni dopíší a můžeme začít s kontrolou. Bod udělujeme za název skladby, další bod je za autora a prémiový bod, když ví, v jakém filmu píseň zazněla. Na konci kvízu si žáci sečtou body a první tři dvojice získají jedničku.

Seznam vybraných písní v hudebním kvízu:

1. *Okoř* (autor neznámý)
2. *Červená řeka* (Americká lidová, text I. Fišer)
3. *Severní vítr* (Z. Svěrák, J. Uhlíř)
4. *Anděl* (K. Kryl)
5. *Tři kříže* (J. Kopečný, L. Kučera)
6. *Vítr to ví* (B. Dylan)
7. *Bon soir Mademoiselle Paris* (Olympic)
8. *Hallelujah* (L. Cohen)
9. *Malá dáma* (Kabát)
10. *Šrouby a matice* (Mandrage)
11. *Paravany* (Slza)
12. *Lovely* (B. Eilish)

---

13. *Perfect* (E. Sheeran)

14. *Apologize* (OneRepublic)

III. Zpěv vybraných písní

Výchovně vzdělávací cíle: žák si osvojí (někteří si zopakují) písně *Šrouby a matice*, *Perfect* a *Halelujah*.

Výukové metody: metoda zprostředkování hudby, metoda procvičování, slovní

Přibližný čas trvání: 12 minut

Učební pomůcky: piano, text písně, PC s dataprojektorem

Popis činnosti:

Žáci si zvolí písně, které si chtějí z hudebního kvízu zazpívat. Na tabuli promítneme žákům text, aby na něj viděli všichni. V anglických písních si nejprve přečteme text a řekneme si správnou výslovnost anglických slovíček. Sedneme si k pianu. Nejprve zahrajeme předeheru písně a pak dáme pokyn žákům, že již budeme zpívat. Takto lze pokračovat s dalšími písněmi.

4.3.3 Závěrečná část

Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

Přibližný čas trvání: 8 minut

Popis činnosti: Shrňeme společně celou výukovou jednotku (co jsme se dnes naučili, dělali). Žáky pochválíme za jejich práci a můžeme jim položit následující otázky. Pak uklidíme všechny nástroje.

Otázky: „Co pro vás v této hodině bylo obtížné? Která aktivita se vám nejvíce líbila? Kterou píseň z hudebního kvízu jste neznali a líbila se vám?“

Sebehodnocení žáků

Žáci slovně zhodnotí, jak se jim povedla hra na metalofony, co se jim povedlo a která místa ještě potřebují procvičit, abychom se na ně mohli zaměřit další hodinu. Dále pomocí prstů na ruce, zvednou ruku a ukážou na prstech, jak byli se svým výkonem spokojeni (pět prstů znamená, že jsou naprosto spokojeni a jeden prst, že jsou spokojeni velmi málo).

4.3.4 Reflexe

Tato vyučovací dvouhodina proběhla tak, jak jsem si ji připravila a naplánovala. V průběhu hodiny nedocházelo k závažným problémům. Časové rozvržení bylo náročnější a nepodařilo se mi docílit toho, aby ke konci všichni žáci v přesném rytmu zahráli část skladby oběma rukama. Každý z žáků měl problém v jiné části. Někdo to zvládl celé zahrát bez problémů a někomu dělal problém rytmus, nebo plynulá návaznost taktů.

Poté, co jsem se nad touto hodinou zamýšlela, bych zvolila trochu jinou práci s žáky, konkrétně tu, že bych je rozdělila na skupinky podle toho, jak jim jde hraní na metalofony. Větší důraz bych věnovala práci s rytmem a ponechala bych žákům delší přípravu na hraní. V průběhu hodiny jsem se jich ptala, kde spatřují kritická místa, která jim dělají potíže a snažila jsem se je s nimi řešit.

Mým návrhem by bylo pro příště žáky rozdělit do skupin podle toho, jak jim hraní jde. Ti rychlejší by si cvičili zvlášť a těm, kterým to nejde tak rychle, by byli v druhé skupince, a já bych se jim více věnovala. Z mého pohledu byla hodina připravena kvalitně.

Celkem bylo šest dvojic, z toho dvě dvojice byly slabší a nezvládly zahrát celou řádku bez chyby. Cvičily si tedy jen pravou rukou, aby zvládly jen melodii. Ostatním dvojicím to šlo výborně. Na konci hodiny jsme se pokusili se třídou zahrát první řádku společně. V této hodině se vyskytla jak frontální a skupinová výuka, tak i individuální a kooperativní forma výuky.

Aktivita v podobě hudebního kvízu byla úspěšná. Žáci rádi soutěžili mezi sebou a bavilo je to. Bylo to ke konci hodiny odpočinkové a zároveň aktivní a motivační. Písně jsem vybírala převážně z těch, které by měli znát z předchozích let, ale také jsem měla zapsané, které kapely či hudební interprety mají rádi. V této dvouhodinové výuce jsem **tvořivý poslech propojila se zpěvem a instrumentální hrou**. Dále se mi podařilo vyzkoušet paměť žáků v podobě hudebního kvízu.

Hudební kvíz dopadl následovně: nikdo ze třídy nepoznal písně: *Vítr to ví*, *Bon Soir Mademoiselle Paris* a více než polovina neuhodla písně *Paravany* a *Apologize*. U písně *Malá dáma* věděli, že je autorem skupina Kabát.

Aktivizační a tvořivé prvky v uvedené výukové jednotce: kreativní poslech spočíval v tom, že jsme si s dětmi píseň *Batalion* poslechli, zazpívali, analyzovali a následně si ji pokusili zahrát na metalofony. Žáci si tuto píseň „osahali“ jak poslechově, vokálně, tak

---

i instrumentálně. V druhé části žáci hádali písně, které jsem hrála pouze na piano. Slyšet je v prostém podání piana může být pro některé nezvyklé a složitější na uhodnutí, když nezní ve verzi originální, kde jsou bubny, elektrické nástroje a zpěv. Žáci museli zavzpomínat a vybavit si, kde skladby mohli slyšet (film, pohádka). Při poslechu písní žáci vnímali stylovou odlišnost a operovali s hudebními představami. Došlo také k efektivnímu propojování poslechových, vokálních, rytmických a instrumentálních činností.

4.4 PRÁCE S TEXTEM POSLECHOVÉ SKLADBY A KREATIVNÍ HRA NA BOOMWHACKERS (MODEL VÝUKOVÉ JEDNOTKY V 9. ROČNÍKU ZŠ)

Anotace

Na začátku hodiny žákům pustím píseň od Adele *Rolling in the deep*. Utvoří si skupinky po čtyřech a do nich dostanou rozstříhaný text a v některých jeho částech budou vynechaná slova. Poprvé si písničku jen poslechnou, i když ji většina bude znát, a pokusí se přemýšlet, jak má být text správně za sebou. Při druhém poslechu se pokusí složit text a doplňovat slova, na která dostanou čas, než pustím píseň potřetí. V další části hodiny si tu samou píseň zkusíme zahrát na boomwhackers. Naučí se udržet správný rytmus a díky barvám boomwhackers mohou pracovat sami, anebo ve dvojicích či malé skupince. Poslední aktivita v hodině bude skladba vlastní melodie pomocí barev. Žáci si vezmou stejné barvy pastelky nebo fixů jako mají boomwhackers. Na papír si utvoří čtyři nebo více taktů z barevných koleček, které budou mít rytmicky jinou hodnotu. Jeden takt bude na čtyři doby. Tuto melodii si pak vyzkouší ve skupině společně zahrát a pak ji předvedou ostatním spolužákům.

Charakteristika a vysvětlení kreativního poslechu hudby:

Při práci s písní jsem využila kreativní metodu skládání a doplňování. Píseň, se kterou budeme pracovat, je anglická, takže bude pro žáky náročnější na poslech. Aby mohli správně složit text písně, jak jde za sebou a doplnit chybějící slova, budou muset pozorněji poslouchat. Dále jsem v této hodině využila boomwhackers, které jen svým způsobem hraní a nezvyklostí obohatí hodinu a motivují žáky k práci. Další kreativní činností bude skládání vlastní melodie podle zadání, kterou pak zahrají spolužákům.

Téma výukové jednotky: Práce s textem anglické písně, hra na boomwhackers, skládání vlastní melodie

---

Učivo dle RVP ZV: HV-9-1-01 využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách

HV-9-1-08 vyhledává souvislosti mezi hudbou a jinými druhy umění

HV-9-1-06 orientuje se v proudu znějící hudby, vnímá užité hudebně výrazové prostředky a charakteristické sémantické prvky, chápe jejich význam v hudbě a na základě toho přistupuje k hudebnímu dílu jako k logicky utvářenému celku

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace

Hlavní část: Práce s písní *Rolling in the deep* – poslech, kontrola textu, hra na boomwhackers, vytváření vlastní melodie

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

4.4.1 Úvodní část

Motivace

Výchovně vzdělávací cíle: žáci pozorně poslouchají instrukce a vymyslí si název své skupiny

Výukové metody: slovní

Přibližný čas trvání: 5 minuty

Učební pomůcky: propiska, text písně

Popis činnosti:

Obeznamíme žáky s aktivitou, jež budeme vzápětí dělat. Žáci si utvoří trojice nebo čtveřice, vezmou si s sebou propisku a sednou si spolu do lavice. Na lavici každé skupince dáme rozstříhaný text písně *Rolling in the deep*. Upozorníme žáky, že v některých jeho částech jsou vynechaná slovíčka. Žáci teď budou mít důležitý úkol a to ten, že si vymyslí název své skupiny, ve které budou pracovat, a ten pak napíšeme na tabuli.

4.4.2 Hlavní část

I. Poslech písně

Výchovně vzdělávací cíle: žák se soustředí na poslech skladby a text, který má seřazovat a doplňovat

Výukové metody: názorně-demonstrační, slovní, poslechové

Přibližný čas trvání: 10 minut

Učební pomůcky: PC s reproduktory, text písni, propiska

Popis činnosti:

Na počítači pustíme píseň *Rolling in the deep* od Adele. Délka poslechu je cca 2 minuty. Při prvním poslechu skladby se žáci zatím jen dívají na text a promýšlí si, jak by měl jít správně za sebou nebo, která slova v textu chybí. Při druhém poslechu se pokusí složit text, jak má být správně. Po ukončení druhého poslechu jim dáme chvíli na to, aby mohli doplnit chybějící slova, než jim pustíme píseň potřetí. V průběhu poslechu se díváme do jednotlivých skupin, jak pracují. Pustíme píseň potřetí a naposledy.

Po třetím poslechu dáme žákům ještě čas, aby si doplnili slova a srovnali text, pokud se nemohli ve skupině dohodnout, kde má jaká část být. Ukázka textu viz Příloha č. 5.

II. Kontrola správnosti textu

Výchovně vzdělávací cíle: žák si zkontroluje správnost textu a doplněná slova

Výukové metody: názorně-demonstrační, slovní

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: PC s dataprojektorem, text písni, propiska, tabule, křída

Popis činnosti:

Pomocí dataprojektoru promítneme žákům vyplněný anglický text na tabuli, aby si jej mohli zkontrolovat. Kontrolují správnost pořadí úryvků a doplněná slova. Na konci si spočítají body a přihlásí se se svým počtem. Na tabuli napíšeme pod sebe skupiny a vedle nich dva sloupce. V prvním sloupci bude správnost textu (maximální počet bodů v této písni je sedm) a ve druhém správnost doplněných slov (maximální počet bodů v této písni je dvacet jedna). Každé skupiny se postupně zeptáme, zda mají všechny části textu seřazené správně a jestli zvládli doplnit všechna slova. Následuje porovnání na tabuli, jak si skupiny vedly.

Příklad:

1. skupina	7 bodů	20 bodů
2. skupina	6 bodů	21 bodů
3. skupina	6 bodů	16 bodů
4. skupina	7 bodů	19 bodů
5. skupina	6 bodů	18 bodů
6. skupina	7 bodů	21 bodů

III. Hra na boomwhackers

Výchovně vzdělávací cíle: žák se naučí správně rytmicky podle videa hrát na boomwhackers

Výukové metody: názorně-demonstrační, slovní, poslechové

Přibližný čas trvání: 20 minut

Učební pomůcky: PC s reproduktory a dataprojektorem, boomwhackers, Orffovy nástroje

Popis činnosti:

Na boomwhackers budeme hrát stejnou píseň, jako jsme skládali text. Využijeme toho, že ji žáci mají již naposlouchanou a není pro ně neznámá. Vysvětlíme žákům, co jsou boomwhackers. Jsou to tedy plastové perkusní nástroje, jejichž barvy odpovídají různým tónům. Hraje se na ně úderem. Nejlepší zvuk vydávají úderem o dlaň nebo o stehna. Rozdělíme žáky do dvojic, trojic, podle barev boomwhackers. Záleží, kolik boomwhackers máme k dispozici. Pokud by na někoho ze žáků nezbylo, použijeme Orffovy nástroje, se kterými se mohou do písně rytmicky přidat (bubínek, triangl). Žáci si mohou nástroje při druhém spuštění písně vystřídat, aby si vyzkoušeli jinou barvu boomwhackers. Upozorníme žáky, že nesmí jimi bouchnout do lavice, aby se nepoškodila. Na začátku hodiny si zopakujeme rytmus not a vyzkoušíme si lehkou písničku s boomwhackers, která se jmenuje *Old MacDonald Had A Farm*. Je jednoduchá a jde nám hlavně o to, aby se žáci dokázali orientovat podle barev a plynule na sebe navázat, kdo, kdy a kde v písni bude hrát.

Píseň *Rolling in the deep* bude složitější v tom, že se v ní vyskytují dvojhlasy. Ukážeme jim na videu kousek písně, aby věděli, jak vypadá. Píseň je rozdělena na dva hlasy. Spodní hlas je převážně bas s pravidelným rytmem nebo jeho malou ozdobnou obměnou. Vrchní hlas nese melodii písně. Na barvy postupně skáče panáček, který určuje, jaká barva má hrát. Žáky rozdělíme ještě na dvě poloviny tak, aby jedna hrála melodii a druhá basovou, doprovodnou, linii. Samozřejmě musíme dát pozor na to, aby na každé straně byly správné barvy boomwhackers, které se tam budou objevovat. Poprvé jim nahlas při písni budeme počítat nebo tleskat do rytmu, protože v některých částech se žáci mohou rytmicky ztrácet. Píseň jim můžeme ještě jednou nebo dvakrát pustit.

IV. Tvorba vlastní melodie

Výchovně vzdělávací cíle: žák se naučí ve skupině vytvořit vlastní melodii na boomwhackers

Výukové metody: názorně-demonstrační, slovní, poslechové

Přibližný čas trvání: 15 minut

Učební pomůcky: boomwhackers, papír, pastelky

Popis činnosti:

Žáci si vytvoří skupinky po třech, čtyřech nebo maximálně pěti. Vezmou si do skupiny papír a pastelky. Jejich úkolem bude vytvoření vlastní melodie na boomwhackers a její zaznamenání na papír. Utvoří alespoň čtyři takty s repeticí tak, aby jeden takt byl rytmicky na čtyři doby. Taktů samozřejmě může být více. Melodii zakreslí pomocí barevných koleček, které budou představovat barvu (tón) boomwhackeru. Rozdělení rolí ve skupince může být různé. Dva mohou vymýšlet, další psát atd. Melodii nám pak předvede celá skupinka společně. Zástupci z každé skupiny si vyberou několik barev boomwhackers, pro kterou si přijdou.

Mezitím, co žáci tvoří, procházíme mezi nimi a díváme se, zda mají takty rytmicky správně. Když mají melodii hotovou, tak si ji potichu zkusí celou zahrát. Každá skupina se pak vystřídá před tabulí se svou tvorbou a předvede ji spolužákům. Každá melodie bude originální.

4.4.3 Závěrečná část

Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

Přibližný čas trvání: 10 minut

Popis činnosti: Shrňeme společně celou výukovou jednotku (co jsme se dnes naučili, dělali). Žáky pochválíme za jejich práci a můžeme jim položit následující otázky. Pak uklidíme všechny nástroje a rozloučíme se se žáky.

Otázky: „*Libila se vám tato píseň? Jak na vás píseň působila? Která slova vám dělala problém v doplnění textu? Jak se nazývá nástroj, na který jsme dnes hráli? Co se vám v této hodině nejvíce líbilo?*”

Sebehodnocení žáků: Sebehodnocení proběhne pomocí tabulky, kterou každému žákovi rozdáme (viz Příloha č. 7).

4.4.4 Reflexe

Z této hodiny jsem měla velkou radost. Podařilo se mi žáky, i ty, kteří často v mých hodinách nechtěli moc spolupracovat, hned napoprvé zaujmout. První aktivita, kterou bylo skládání a doplňování textu písně *Rolling in the deep* většinu zaujala a při poslechu bylo ticho, jak přemýšleli, co a jak udělají. Někteří si v lavici píseň tiše prozpěvovali a lehce si tužkou

---

o lavici ťukali do rytmu. V pořadí textu většina z nich zaměnila předposlední a poslední část. Slova, která v nějaké skupince chyběla, nebyla doplněná: heart, things, all.

V další části hodiny si žáci tu samou píseň zkusili zahrát na boomwhackers. Naučili se udržet správný rytmus a díky barvám boomwhackers mohli pracovat sami, anebo ve dvojicích či malé skupince. Poprvé jsem jim musela nahlas při písni počítat a tleskat do rytmu, protože v některých částech se několik žáků ztrácelo. Při druhém hraní již vše bylo daleko lepší. U několika žáků bylo vidět, že hudbu více prožívají. Nejen, že rytmicky správně využívali boomwhackers, ale i se do hudby vlnili, nebo si prozpěvovali a podupávali. Bylo vidět, že se dokázali uvolnit a hudbu **emocionálně prožívat** tak, jak ji v dané chvíli vnímali. Píseň byla rytmicky výrazná, a tak žáky více zaujala. Ještě když jsem je odváděla do šaten, tak jsem slyšela, jak si ji někdo prozpěvuje. Ve třídě bylo vidět, že žáci aktivně hudbu vnímají. Pohupovali se do rytmu, správně podle videa hráli na boomwhackers a dokázali ji zhodnotit, jak na ně působí.

Poslední aktivitou v hodině bylo **vytváření vlastní melodie** na boomwhackers, kdy pomocí pastelek, fixů, kterými nakreslili barevná kolečka na papír (ta představovala barvy boomwhackers). Jeden takt byl na čtyři doby a celkem utvořili minimálně čtyři takty. Tuto melodii pak předvedli ostatním spolužákům a každý z nich vytvořil jinou. Hraní většinu z nich bavilo, někteří melodii nezahráli úplně plynule, ale všichni si alespoň vyzkoušeli, jaké to je něco vymyslet a následně to i zahrát. Každá melodie byla originální a jiná.

Aktivizační a tvořivé prvky v uvedené výukové jednotce:

Při této výuce jsem využila kreativní metodu skládání částí textů a doplňování slov do textu při poslechu písně. Zde jsem využila i cizí jazyk, protože skladba byla v angličtině. Pozornost žáků při poslechu byla zvýšená, jelikož museli správně doplnit chybějící slovíčka a text seřadit, jak má být za sebou. Následně si žáci tuto skladbu zahráli dvojhlasně na boomwhackers, kdy jedna polovina hrála melodii a druhá držela bas s pravidelným rytmem. Převažovala práce kooperativní, která je náročnější a žáci museli mezi sebou komunikovat a spolupracovat, aby byli melodicky a rytmicky správně. Komunikace byla i za pomoci boomwhackers, kdy se žáci navzájem ve hraní střídali. Další kreativní činností, jež si žáci vyzkoušeli na boomwhackers, bylo skládání a zapsání na papír vlastní melodie podle zadání. Žáci si vyzkoušeli společné vytvoření melodie, kterou pak zahráli svým spolužákům. Při poslechu došlo k efektivnímu propojování poslechových, jazykových, rytmických a instrumentálních činností.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se věnovala kreativnímu pojetí poslechu hudby ve škole. Konkrétně jsem si vybrala druhý stupeň základní školy. V teoretické části jsem se zabývala psychologickými východisky vnímání hudby, osobností vnímatele, hudebním vývojem pubescenta a jeho dispozicemi pro kreativní poslech hudby. Podstatnou částí byla i role učitele, jeho osobnostní dispozice, postupy a tvořivé metody, jež ovlivňují žákovu tvořivost. Stěžejní část se zabývala poslechem hudby, jeho metodami a kreativní prací s poslechovou skladbou, která byla smyslem této práce. Zde jsem uvedla několik metod a příkladů z didaktik hudební výchovy a dostala jsem se k transdisciplinární didaktice, jež umožňuje propojování obsahů, témat a okruhů z jiných předmětů.

Za podstatnou část mé práce považuji část praktickou, jejímž cílem bylo vytvoření čtyř výukových modelů, jež jsem navrhla a uplatnila v nich poznatky z části teoretické. Použila jsem je při svých hodinách hudební výchovy na 2. stupni dvou základních škol. Hudba nás obklopuje téměř všude a ve výukových modelech jsem si s žáky vyzkoušela aktivní poslech hudby artifiční i nonartifiční, jež vyžadoval soustředění a zaposlouchání se do hudby. Dále jsem využila hudbu i jako zvukovou kulisu při práci, která měla žáky tematicky podpořit a motivovat při jejich práci (výrobě dešťových holí). Demonstrovala jsem na nich tvořivý přístup učitele, kreativní metody práce s poslechovou skladbou, jejichž výsledky byly výstupy a projevy kreativity žáků při aktivním poslechu. Úspěšnost příprav, vlastní hodnocení průběhu a prvky kreativního pojetí poslechu hudby jsem popsala v závěrečných reflexích.

Tato práce mi ukázala, že příprava kreativních poslechových aktivit na hodiny hudební výchovy je náročná. Motivace a spolupráce žáků pokaždé nevyjde ve třídě podle mé představy a vyžaduje dobré rozplánování činností. Kvůli takové náročnosti mnoho učitelů s poslechovými skladbami nepracuje aktivně. S tímto způsobem výuky jsem se setkala i na jedné ze škol a myslím si, že je to škoda, protože výsledky žáků mnohdy za tu práci stojí. Potvrdilo se tak tvrzení F. Sedláka, že poslech hudby ve škole je často považován za činnost s nižší úrovní aktivity, a proto jej někteří učitelé zanedbávají nebo nahrazují jinými hudebními činnostmi.

Součástí úkolu vytvořit výukové modely bylo i to, aby si žáci při mých hodinách vyzkoušeli tvořivé aktivity a metody, které ještě nikdy nedělali. Já jakožto učitelka hudební výchovy jsem si vyzkoušela, co kvalitní a aktivní příprava na hudební výchovu a kreativní práci zaměřenou na poslech skladeb obnáší. Je těžké v této době žáky zaujmout, a proto je důležité se nenechat odradit, když se hodina nevyvede podle plánu. Někdy žáci nejsou v dobrém rozpoložení a „naladění“ pro činnost, kterou chce učitel danou hodinu dělat. Dobré je mít připravený i náhradní plán, aktivitu, anebo dát na začátku hodiny žákům na výběr.

Pomocí modelových hodin, jež jsem vytvořila, bych chtěla motivovat další pedagogy, kteří chtějí v hodinách hudební výchovy aktivně a kreativně pracovat s žáky, s poslechem skladeb a mají snahu žákům zprostředkovat a usnadnit porozumění hudebním dílům, jež je považováno za kreativní akt. Pokud se nám podaří propojit hudební, výtvarný, literární projev, zapojit fantazii a hledat souvislosti mezi hudbou a přírodou a dalšími paralely, při kterých dochází k rozvoji představivosti, jsme na dobré cestě. Žáci se totiž nejlépe učí hudbu poslouchat tím, že ji sami vytváří.

RESUMÉ

Diplomová práce je zaměřena na kreativní pojetí poslechu hudby ve škole, konkrétně na druhém stupni základní školy. Hlavním záměrem bylo nastítnit předpoklady žáků ke kreativnímu poslechu a jakým způsobem je lze rozvíjet. Dále také jak učitel hudební výchovy může u žáků rozvíjet a podpořit kreativitu a jaké osobnostní a pedagogické předpoklady by k tomu měl mít. Důležitou částí bylo objasnit, co kreativní poslech znamená, čím se liší pasivní a aktivní poslech hudby a jakým způsobem jej v hodinách hudební výchovy realizovat. Praktická část obsahovala kreativní přípravy na hodinu, jejichž cílem byla tvořivá práce jak s poslechovou skladbou, tak i propojení hudby, pohybu, výtvarného umění, kde si žáci vyzkoušeli aktivní tvořivé aktivity a vznikaly originální myšlenky, díla a interpretace.

SUMMARY

The thesis focuses on the creative concept of listening to music at school, specifically at the second level of primary school. The main aim was to outline the pupils' aptitudes for creative listening and how they can be developed. Furthermore, how a music teacher can develop and foster creativity in pupils and what personal and pedagogical prerequisites they should have for this. An important part of this was to explain what creative listening means, what the difference between passive and active music listening is and how to implement it in music education classes. The practical part included creative preparations for the lesson, the aim of which was to work creatively with the listening piece, as well as the connection of music, movement, visual arts, where pupils tried active creative activities and original ideas, works and interpretations were created.

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

BLAŽKOVÁ, O., LIŠKOVÁ, Y. *Metodika výuky hudební výchovy na 2. stupni základních škol a středních školách z pohledu pedagogické praxe – náměty pro začínajícího učitele*. 1. vydání, 2010. Ostravská univerzita v Ostravě. 91 str. ISBN 978-80-7368-893-6

DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy*. 3.vydání. Ostrava: Montanex, 2001. 105 s. ISBN 80-85300-98-2

DRÁBEK, V. *Stručný průvodce hudební psychologií*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. 62 str. ISBN 80-7290-161-3.

DRÁBEK, V. *Tvořivost jako základní dimenze moderní hudební pedagogiky*. Pedagogická fakulta UK: 1995, s. 148.

FOLPRECHTOVÁ, K. *K problému hudebně didaktické informace na 1. stupni základní školy*. Hudební věda a výchova, 1993, roč. 4, č. 6, str. 128.

FRANĚK, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Hudební psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005. Psyché (Grada). ISBN 978-80-246-0965-2

FRANĚK, M. *Hudební psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 238 s. ISBN 80-246-0965-7.

HERDEN, J. *Hudba jako řeč*. Scientia spol. s.r.o., pedagogické nakladatelství, Praha: 1998, 1. vydání, 89 str. ISBN 80-7183-126-3

HERDEN, J. *Hudba pro děti*. 1. vydání, Praha. Karolinum: 1992, 194 str. ISBN 80-7066-522-X

HERDEN, J. *Modelové situace v přípravě na poslech*. In *Poslech hudby*. Praha: PdF UK, 1998, s. 37-44. ISBN 80-86039-67-6.

HERDEN, J. *My pozor dáme a nejen posloucháme*. Scientia, 1997. 210 stran. ISBN 80-7183-087-9

JANDOVÁ, R. *Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 15. a 16. 9. 2005, 198 s. ISBN 80-7040-789-1

KIMMELOVÁ, M. *Modely hudebně tvořivých činností v předškolním a mladším školním věku*. Diplomová práce. ZČU v Plzni 2017. 70 str.

KRCH, F. *Dům dětství*. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920–1924. Díl IV.

POLEDŇÁK, I. *Hudba jako problém estetiky*. Praha: Karolinum, 2006. 288 stran. ISBN 80-246-1215-1.

SEDLÁK, F. *Základy hudební psychologie*. 1.vyd. Praha: SPN, 1990. 319 s. ISBN 80-04-20587-9

SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy 2*. Státní pedagogické nakladatelství, n. p. - 1979.

SEDLÁK, F., SIEBR, R. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 298 str.

SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha, Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

Seznam internetových zdrojů

BRÝDOVÁ, M. *Dešťová hůl* [online]. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z:
<https://www.brydova.cz/2009/09/30/destova-hul/>

Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní [online] Ročník 18, 2010, číslo 3. UK v Praze – Pedagogická fakulta Praha 2004 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z:
https://hudebnivychova.pedf.cuni.cz/Archiv/pdf2010/HV3_2010.pdf
ISSN 1210-3683

Český rozhlas. *Co se skrývá uvnitř indiánské dešťové hole a k čemu slouží?* [online]. 2022 [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.mujirozhlas.cz/zvidavec-evy-sinkovicove/co-se-skriva-uvnitř-indianske-destove-hole-k-cemu-slouzi>

JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 1. vyd. Praha: VÚP, 2004. [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

KIMMELOVÁ, M. *Dětská hudební tvořivost* [online]. Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni 2016. 13 str. [cit. 2023-02-21]. Dostupné z:
<https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/22446/1/Kimmelova.pdf>
ISBN 978-80-261-0677-7.

MORAVCOVÁ, J. *Využití powerpointových prezentací v hodinách HV* [online]. Diplomová práce. Praha 2014. UK Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy. 86 s. doc. PaedDr. Hana Váňová, CSc. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z:
<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/65947/120152778.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

MŠMT. Metodický portál RVP. *cz. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10647>

PAVOLKOVÁ, P. *Výuka cizího jazyka s hudební výchovou* [online]. Diplomová práce. Liberec 2006 TU v Liberci [cit. 2023-01-05]. Katedra primárního vzdělávání. 82. str.

Dostupné z: <https://adoc.pub/vyuka-ciziho-jazyka-s-hudebni-vychovou-teaching-foreign-lang.html>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2021. 173 s. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021-s-vyznacenyimi-zmenami.pdf>

SOUŠKOVÁ, D. *Filmová hudby* [online]. Hudební katedra PdF UHK, Hradec Králové 2008. [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: <http://pdf2.uhk.cz/hudebni-zanry/film.htm>

ŠKRDLOVÁ, I. *Práce s poslechovými skladbami na 1. stupni ZŠ* [online]. Diplomová práce. Plzeň FPE ZČU 2021. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/44707/1/Diplomova_prace_Skrdlova.pdf

TOŠEROVÁ, V. *Hudba jako aktivizační prvek ve výuce angličtiny na 1. stupni* [online]. Diplomová práce. FPE JČU. České Budějovice 2007. 93 str. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/9nn4y3/400468>

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha 1: Ukázka pětিলístku <i>Figarovy svatby</i> od A. Vivaldi (výběr z pracovních listů od žáků).....	I
Příloha 2: Ukázka pětিলístku sklady <i>Léto</i> od A. Vivaldi (výběr z pracovních listů od žáků).....	II
Příloha 3: Ukázka z musicogramy spojené se hrou na tělo.....	II
Příloha 4: Ukázka písně <i>Batalion</i>	III
Příloha 5: Ukázka práce žáků s textem písně <i>Rolling in the deep</i>	IV
Příloha 6: Ukázka písně <i>Rolling in the deep</i> na boomwhackers.....	V
Příloha 7: Ukázka sebehodnocení žáků.....	V

Příloha 1: Ukázka pětílístku *Figarovy svatby* od A. Vivaldi (výběr z pracovních listů od žáků)

Pětílístek
LOV
 myslím veselá
 běží myslím přichá
 Trávníka běží na louku
HON

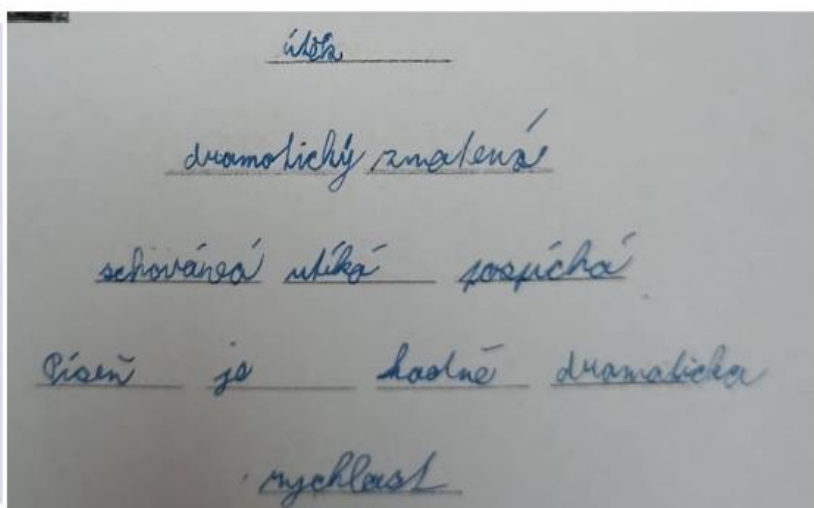
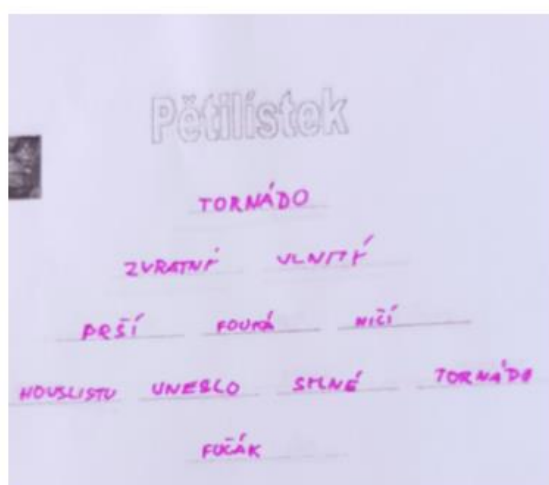
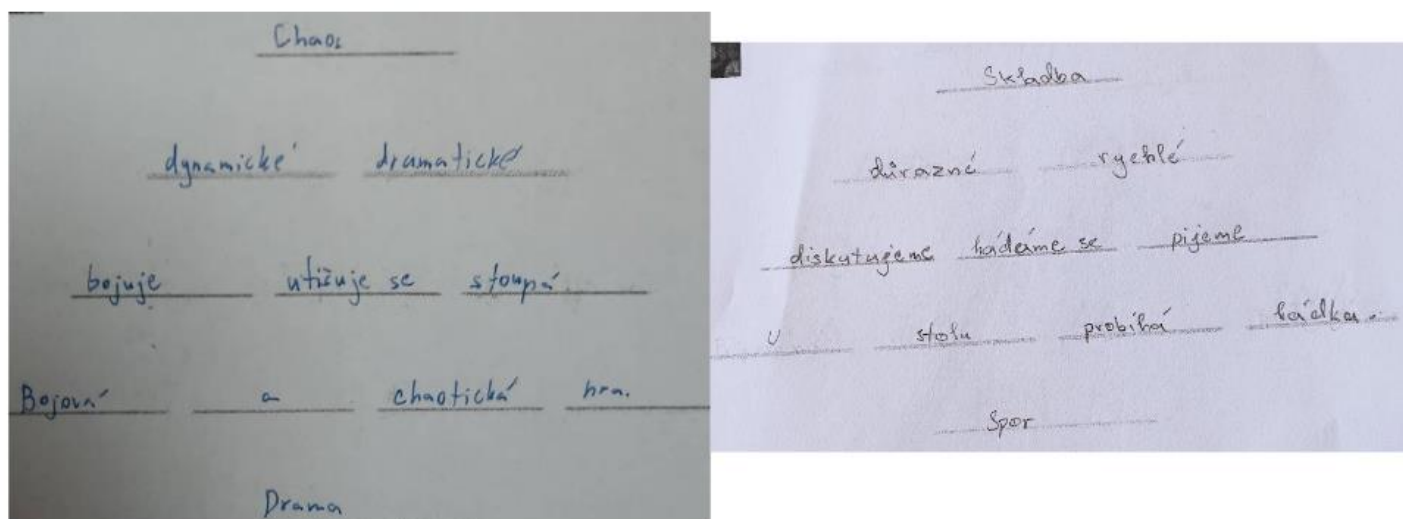
Pětílístek
oslavá
 radostná příjemná
 radujeme se oslavujeme smějeme se
 oslavujeme a smějeme se
párty

HODK
 přichází veselá
 tančí hodují provádají
 na Ples lidí tančí
HOSTINA

PLES
TANEČNÍ ANĚNÍ
BRÁČE PISE JÍ
ZAKOPL ISEM NA TRIBUNÉ
DÁL

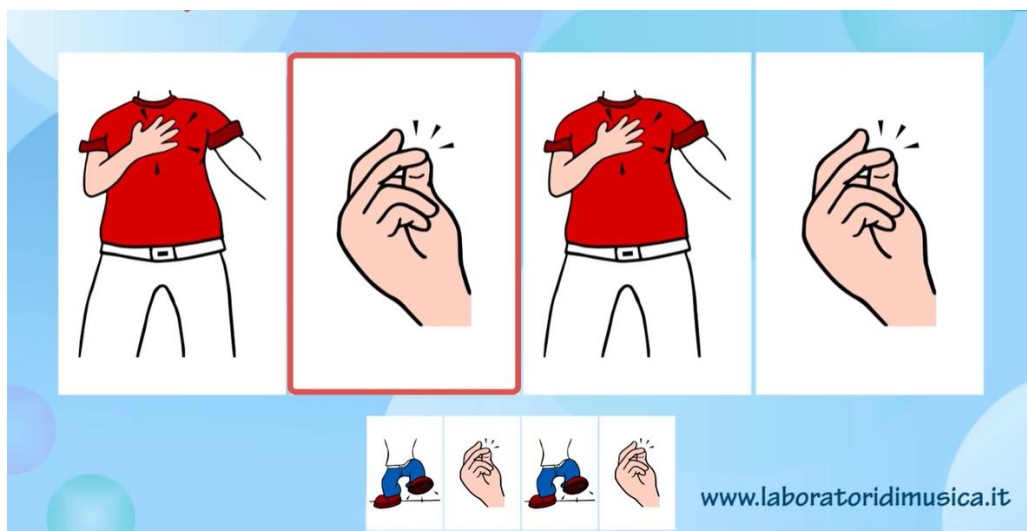
Příloha 2: Ukázka pětílístku sklady *Léto (Bouře)* od A. Vivaldi (výběr z pracovních listů od žáků)

Příloha 3: Ukázka z musicogramy spojené se hrou na tělo⁷⁶

⁷⁶ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=hqZeWsUwRb0>

Příloha 4: Ukázka písně *Batalion*⁷⁷

BATALION

Starofrancouzská, D. Vančura

Tanec

A capella

tourdion

Ví-no máš a mar-ky-tán-ku, dlou-há noc se pro-hý - ří.
Ví-no máš a chvíl-ku spán-ku, dí-ky, dí-ky ver-bí - ří.

N:

Dříve, než se ro-zed-ní, ka-pi-tán k ose-dlá-ní roz-kaz dá - vá,
Tam na stra-ně po-led-ní če-ka-jí že-ny, zla-tá-ky a slá - va,

o-stru-ha-mi do sla - bin ko - ně po - há - ní.
do-vý-stře-lů ka - ra - bin zvon už vy - zvá - ní.

E:

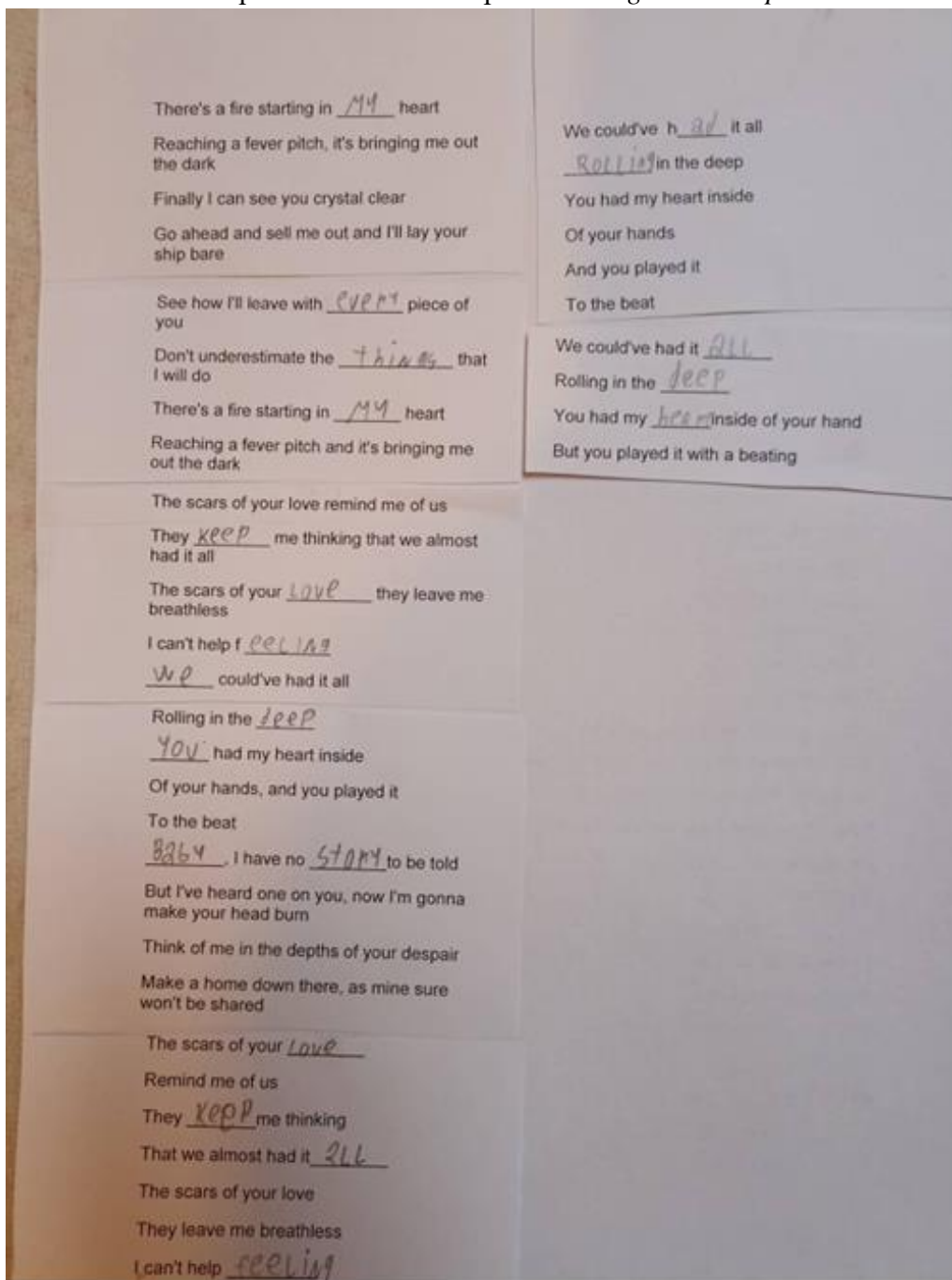
R: Ví - no na ku - ráž a po - mí - lo - vat mar-ky - tán - ku,
Ví - no na ku - ráž a k rá-nu dvě ho-dín-ky spán - ku,

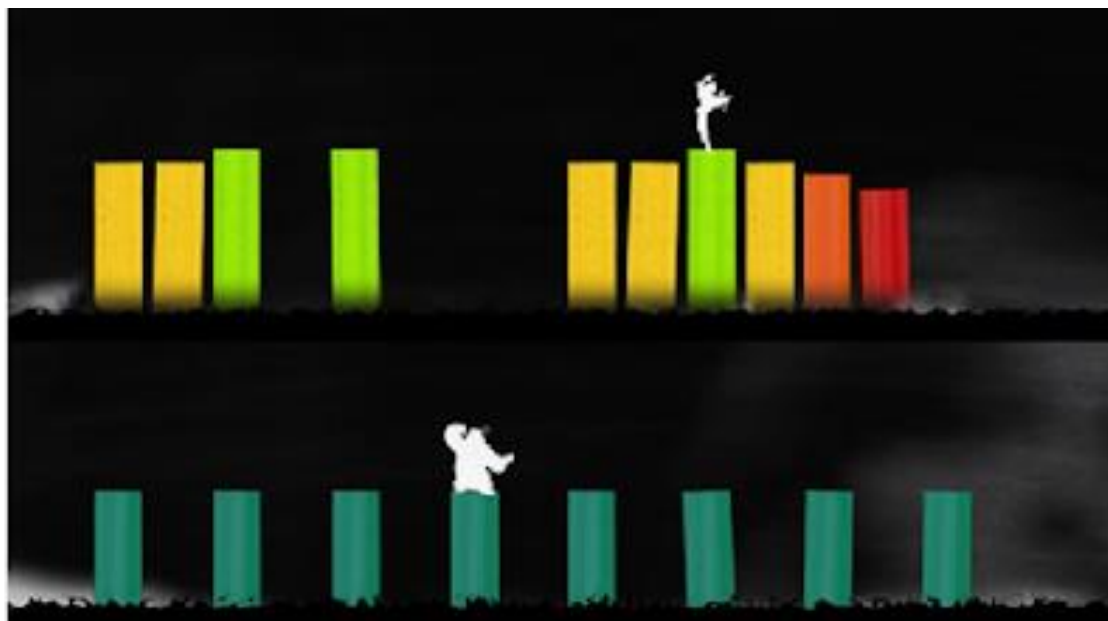
zí - tra do Bur-gund ba-ta-lion za - mí - ří.
dí - ky, dí - ky vám krá-lov-ští ver - bí - ří.

⁷⁷ Dostupné z: https://www.geocaching.com/geocache/GC2J30C_batalion?guid=8c97d2d6-25f0-4955-b87b-e2e2c338db67

Příloha 5: Ukázka práce žáků s textem písně *Rolling in the deep*

Příloha 6: Ukázka písně *Rolling in the deep* na boomwhackers⁷⁸

Příloha 7: Ukázka sebehodnocení žáka

Jak jsme pracovali ve skupině			
Mluvili jsme tichým hlasem?	😊	😐	😞
Poslouchali jsme se navzájem?	😊	😐	😞
Střídali se při práci všichni?	😊	😐	😞
Pomáhali jsme si navzájem?	😊	😐	😞
Půjčovali jsme si materiál a pomůcky?	😊	😐	😞
Plnili jsme zadaný úkol?	😊	😐	😞
Stihli jsme vše, co jste měli v plánu?	😊	😐	😞
Věci, které se nám dařili:			
Věci, na kterých budeme muset ještě zapracovat:			

⁷⁸ Skladba dostupná z: https://www.youtube.com/watch?v=nVPDOvaVH1Q&ab_channel=musication